

П О Е Т И ЧУМАЦЬКОГО ШЛЯХУ

НОВА ПОЕЗІЯ НА УКРАЇНІ

1962

МІЮНХЕН
diasporiana.org.ua

ПОЕТИ ЧУМАЦЬКОГО ШЛЯХУ

НОВА ПОЕЗІЯ НА УКРАЇНІ

Вибір із віршів

Ліни Костенко, Миколи Вінграновського, Віталія Коротича,
Івана Драча та Євгена Гуцала

Вступна стаття і біографічні нотатки Богдана Кравцева

1962

МІЮНХЕН

«ВЕЛИКА ВЕДМЕДИЦЯ» І «ГОНЧІ ПСИ»

ПРО МОДЕРНУ УКРАЇНСЬКУ ПОЕЗІЮ В УРСР

Після деякого пошавлення в ділянці поезії, що настало було в період т. зв. відлиги 1956-57 років і виявилось, з одного боку, в утечі від декларативного віршування в інтимну особисту лірику, а, з другого боку, в деяких спробах сміливіших одиниць з-поміж старшої і молодшої генерації поетів поширити діяпазон поетичного вислову і під поглядом змісту та форми, — радянську українську поетичну продукцію пройняла знову декларативна риторика, одноманітність і сірість тематики. Особисту лірику спростачено і виявлено, зводячи її до оспівування колгоспно-виробничих справ. Спроби сказати правду про радянську дійсність хоч би тільки натяками (даремне шукання казки протягом цілого півстоліття, серед темної ночі з її «мокрими вітамі-гадюками» і «хлібом-каменем» у «Казці» Первомайського, «терпи — відболить і це» в «Операції» Сави Голованівського, «нам перед комунізмом чистилище б пройти» у поемі «Між вітром і дощем» молодого поета-комуніста Василя Швеця та ін.) здушено в зародку. Ці спроби натавровано і під час наради поетів 31 жовтня та 1 листопада 1958 року, і в «Комуністі України» за грудень 1958 р., і під час 4 з'їзду письменників України в березні 1959 року, як «невірні думки», намагання показати радянську дійсність «у кривому дзеркалі». Це таврування супроводила погрозлива «порада» згаданим поетам переглянути свої погляди завчасу. Спроби ж молодших поетів, передусім Ліни Костенко, заговорити по-новому, знайти нові форми поетичного вислову засуджено рішуче, як прояв формалізму, непотрібне новаторство чи просто штукарство, «несумісне» з випробуваними засобами «соціалістичного реалізму».

Після такого «ідейного» розгрому українська поезія в УРСР опинилася знову в стані повної регламентації або навіть прострації, стимульованому, до речі, виступами М. С. Хрущова, як непомильного ідеолога та теоретика, автора таких «праць»: «За тісний зв'язок літератури і мистецтва з життям народу» і «До нових успіхів літератури та мистецтва». Показовою для яловости і сіризни української поетичної продукції в період після відлиги (1958-1960) може бути серія збірок поезій сучасних радянських поетів, видана до декади української літератури і мистецтва, що відбулася при кінці 1960 р. в Москві. Всі ці кількадесят книжечок однакового кишенькового формату, у квітчастій обкладинці одного рисунку, тільки в різних кольорах, з підписом

автора в тому самому кутку обкладинки — одноманітні до нестерпності. Так само і їх зміст — під один шнурочок: вірші про партію, про Леніна, про «рідну Москву», про «вітчизняну війну», а далі — для окраси — віршики про кохання та інші особисті дрібні справи. Все це не нові твори, написані «до декади», як цього можна було б сподіватися, а вибрані і дбайливо пересіяні вірші з усієї творчості даного поета, твори, що були повторювані вже безліч разів по інших збірках. В цілому від цієї нібито розкішно виданої серії поетичних збірок віє безнадією і нудьгою, не зважаючи навіть на деякі добрі з формального боку вірші. Такий самий стан заіснував і в журнальний поезії: за цілою зливою декларативних віршилиць тяжко знайти який-небудь пристойний хоч би тільки з формального боку ліричний вірш. Перлинами справжньої поезії вирізняються серед цієї сіризни вірші Рильського, деякі речі Малишка і ще кількох авторів.

Яким запеклим і безоглядним був спротив режимних чинників усім спробам оновити радянську поезію, ввести свіжі, оригінальні сюжети, мотиви і формальні засоби в поетичну творчість, може показати приклад з ставленням офіційної радянської критики до молодой поетеси Ліни Костенко. Закінчивши в 1956 році Літературний інститут ім. Горького в Москві, вона певним кроком увійшла в українську поезію. Видана в 1957 р. перша збірка її віршів «Проміння землі» була новим і свіжим словом на тлі такої цілком пересиченої і виявленої соцреалістичними настановами радянської поезії. Визнаючи талановитість поетеси та оригінальність її поетичних засобів, Олег Воложенінов, рецензент цієї збірки в «Літературній газеті» від 14 червня 1957 р., закинув Ліні Костенко «безпросвітний відчай», «розгубленість» та «пасивність її ліричної героїні», стверджуючи водночас, що її вірші «позбавлені громадського звучання». Особливе незадоволення офіційної критики викликали надруковані того ж 1957 року в липневій книжці журналу «Жовтень» три вірші Ліни Костенко: «Гранітні риби», «Папороть» і «Мисливець», написані з модерністичним спрямуванням. Провідний харківський критик, тепер головний редактор журналу «Прапор», Юрій Барабаш, засудив ці вірші за «манірність», «хворобливо-гуманну філософічність», «гнітючий настрій» та «задушливу атмосферу», стверджуючи наприкінці своєї «Розмови по щирості» (в «Літературній газеті» від 2 серпня 1957 р.), зрештою цілком слушно, що нічогосінько в них не зрозумів. Дочекалися гострого засудження ці вірші також і в офіційному органі компартії «Комуніст України», в грудневій книжці якого за 1958 рік партійний експерт від літератури П. Іванов дошукався у вірші «Папороть» (про зелених птиць, що «крилами били, пера губили, голови сизі низько хилили» і «вгору... злетіть не змогли, не зуміли!») почувань «відчаю, безвихідності, приреченості», далеких «від оптимістичного світосприймання і високого почуття колективізму, властивого радянській людині». Не сподобалася критикам і друга збірка поезій Ліни Костенко «Вітрила», видана 1958 року. Віктор Іванисенко в стат-

ті «Про різних і однакових» («Літературна газета» від 2 травня 1958 року) перестерігав поетесу перед «шляхом формального трюкацтва», висловлюючи побоювання з приводу «пошуків своєрідності за рахунок нарочитого ускладнення образів, формальних „дивинок“, які не зумовлені змістом». Виступив нарешті проти Ліни Костенко під час 4 з'їзду письменників України в березні 1959 р. сам Микола Бажан, тодішній голова правління Спілки письменників України.

Подібного тиску, супроводжуваного інколи відкритим висміюванням, а то й погрожуванням «адміністративними заходами», зазнало разом з Ліною Костенко кілька поетів середньої і молодшої генерації: крім згаданих вище Первомайського, Голованівського та Василя Швеця, також Любов Забашта, Валентина Ткаченко, Іван Хоменко, Дмитро Павличко і навіть Любомир Дмитерко. Подекуди цей тиск мав навіть успіх: Первомайський, Голованівський, Швець, Дмитерко і Павличко, враховуючи гіркий досвід минулого, перестали виступати з «невірними думками», щиро висловлювати своє розчарування та втому, правдиво характеризувати радянську дійсність. Дехто з них кинувся виправляти критиковані твори, подавати їх у новому вигляді, а дехто почав асекурувати себе новими «творами», уже цілком «витриманими» і «правовірними». Ще інші замовкли. Наприклад, бита з усіх боків Ліна Костенко не надрукувала за три роки (1958–1960) ані одного вірша в жадному з чотирьох радянських літературних журналів.

Але, коли прийшов 1961 рік, на наших очах почав відбуватися справжній переворот в українській поезії в УРСР. Довго придушувана, стримувана і засуджувана, молода поезія прорвалася з-під льодової гори соцреалізму живими і рвучкими струмками. Своїм змістом, а особливо своєю формою вона вже цілком модерна, нагадує кращі зразки модерністичної поезії двадцятих років на Україні або тих же років у Польщі, Німеччині, Франції та в інших країнах Заходу. Подекуди вона вже перегукується з модерністичними тенденціями сучасного Заходу. Що більше, ця поезія вже починає здобувати собі прихильників, а то й право громадянства в сучасній радянській дійсності. Ті, що вчора її громили, стають її оборонцями і пускають твори молодих поетів уже й на сторінки часописів і журналів, передусім «Літературної газети» і «Вітчизни». Підіймають прапор нової поезії не тільки одиниці. Сьогодні виступає вже ціла когорта: крім Ліни Костенко та Миколи Вінграновського, Іван Драч, Віталій Коротич, Євген Гуцало, Микола Клименко, Микола Сингаївський, Володимир Підпалый. Це здебільша наймолодша молодь, народжена і вихована в умовах радянського ладу, навіть з комсомольських рядів. У своїх виступах вони не тільки оновлюють форму. Вони починають сміливо розкривати трагічні сторінки сучасності, говорити відкрито те, що досі було «табу», за що досі режим карав, а то й нищив.

Нова поезія не з'явилася відразу, як *deus ex machina*. Вона проросла поволі, протягом останніх років. Виступові радянських модер-

ністів у 1961 р. передували обережні і не надто переконливі спроби на сторінках журналів або навіть у збірках поезій. Творили ці поети у виявленому сьогодні напрямі вже за минулих років, але не мали змоги виступити з цим прилюдно з тієї простої причини, що головні і відповідальні редактори літературних журналів боялися друкувати їхні твори. На виникнення цієї нової поезії склалося багато факторів і спонук, передусім поширення та поглиблення освіти, знайомство з літературами країн т. зв. народньої демократії, а також Заходу, і то не тільки «прогресивного», але й «буржуазно-націоналістичного», і, нарешті, вплив поетичних шукань знищених більшовицьким режимом поетів і поетичних шкіл двадцятих-тридцятих років з їх символізмом, футуризмом, неокласицизмом. Усім цим треба пояснити підтримку молодій поезії з боку старших віком літераторів і літературних критиків, які, сприяючи молодим, дають їм змогу виступати в друку і обороняють їх перед представниками літературної реакції, а, з другого боку, те тепле прийняття, що його мають виступи молодих поетів у широких колах молоді на Україні. Все це спричинило той факт, що молода поезія на Україні сьогодні не тільки «у прориві», а і в наступі та поході.

Започаткувала «революцію в поезії» 1961 року Ліна Костенко. Після трьох років мовчання, спричиненого нападами, попередженнями і глузуванням офіційної критики, вона виступила в лютневій книжці київської «Вітчизни» з циклом поезій «Чайка на крижині», написаних під час перебування в Щеціні над Одром (нині в Польщі, колись німецький Штеттін). Згодом вона надрукувала декілька своїх нових поезій у львівському «Жовтні» (за березень 1961), де були вміщені її часто передруковувані в еміграційних виданнях вірші «Кобзареві», цикл нових коротких поезій в журналі «Дніпро» (за серпень 1961) і широко відомий вірш «Естафети» в «Літературній газеті» (від 15 вересня 1961). Своїми новими творами Ліна Костенко довела, що її не зламало цькування з боку критиків, що вона залишилася вірною собі і в пошуках нової форми, і в висловлюванні своїх поетичних роздумів і бачень. Потроху відійшовши від надто яскравого наголошування формальних елементів, як це було в її віршах «Гранітні риби», «Папороть» та «Мисливець» з 1957 року, і від символістичного викладу, Ліна Костенко виробила власну поетичну мову, живу, міцну і гнучку, свій власний поетичний стиль, органічно зв'язаний з традиційними українськими мовними і віршовими засобами.

Два з цих надрукованих Ліною Костенко в 1961 році віршів можна трактувати як своєрідні проклямації мистецького «вірую» нової поезії в УРСР. Засуджуючи у вірші «Кобзареві» безнадійне і безцільне шукання «форм нечуваних ніколи і не бачених ніде», Ліна Костенко з іще більшою силою таврує сучасних їй «шукачів прокорму, шахраїв і скептиків»:

О, скільки стало в нашому столітті
скалічених і безнадійних душ...
Захворів дехто на морську хворобу,
хитається по палубі землі.
Розхитаний, спустошений і кволий,
біда, якщо в мистецтво забреде, —

шукає форм, не бачених ніколи,
шукає форм, нечуваних ніде.

І тут же просто шукачі прокорму,
і шахраї, і скептиків юрма —
шукають найсучаснішої форми
для того змісту,
що в душі нема.

Проклятативно, з гострим засудженням міщанства і таких притаманних для більшості визнаних радянських мистців та літераторів славолюбства й вигоди звучить також вірш «Естафети»:

Різні бувають естафети.
Міщани міщанам передають буфети,
Заяложені ложки, тупі ножі,
Глупоту свою і думки чужі...

Різні бувають естафети.
Передають поетам поети
З душі у душу,
Із мови в мову
Свободу духу і правду слова,
Не промінявши на речі тлінні —
На славолюбство і на вигоду...

Ці, вже не тільки «прозорі натяки», а цілком відкрито висловлені критичні думки і ствердження негативних сторін радянської дійсності неминуче привели б були за недавніх років, особливо в 1957-59-му, до гострої реакції, до засудження сміливої поетеси за нерозуміння, а то й заперечення радянської дійсності. Тепер такі речі появляються друком. І не тільки це: сьогодні ми зустрічаємося з цілком новою оцінкою навіть колишніх поезій Ліни Костенко, що їх офіційна критика гостро засуджувала. Віктор Іванисенко, той самий, що в 1957 році, після появи збірки Ліни Костенко «Вітрила», дорікав їй з приводу «пошуків своєрідності за рахунок нарочитого ускладнення образів» і перестерігав молодих поетів перед «формальним трюкацтвом» («Літературна газета» від 27 травня 1957), дає у своїх нотатках,

надрукованих у «Вітчизні» (кн. 10 за жовтень 1961), уже цілком протилежну характеристику поетичної творчості Ліни Костенко:

«Зрілою, цікавою поетесою, що вміє помічати психологічні „конфлікти“, вміє знаходити словесні засоби вираження складних і „важкодоступних“ моментів духовного життя людини, — пише Іванисенко, — виявила себе в збірках „Проміння землі“ і „Вітрила“ Л. Костенко. Свого часу Л. Костенко чимало критикували за „ускладненість“ поетичних образів, за нечіткість „підтексту“. Але хто й коли довів, що лірика, надто сучасна лірика, може обмежитися „простими“ образами? Хіба існувала чи існує лірика без підтексту? Та, зрештою, не такі вже цілком складні образи Л. Костенко, щоб не можна було вловити певного настрою і цілком певної думки. Л. Костенко бачить світ очима художника. Живописне, пластичне зображення предметів, що межує з майстерністю живописця і скульптора („Папороть“, „Гранітні риби“, „Вечір“), допомагає їй поєднувати предметність картин з лірико-філософським підтекстом.

«Не буде перебільшенням сказати, що такі поетичні й змістовні речі, як та ж „Папороть“, з'являються в збірках віршів досить рідко», — заявляє в дальшому В. Іванисенко і, зачитувавши обговорюваний вірш («Папороть») у цілості, стверджує: «Цей вірш дехто читав з недовірою. Чи не тому, що птиці „злетіть не змогли, не зуміли“? Що ж, не завжди може злетіти навіть той, що „рветься вгору“. Та й, зрештою, поезія не може існувати на одному мажорі. Вірші Л. Костенко, при всій їх раціоналістичності, більш емоційні, пристрасні, ніж твори деяких поетів, що стоять за лірику „чисто емоційну“. Справді бо, відомо, що гостра, прониклива думка в ліриці тільки посилює і збагачує почуття».

Другим з черги зачинателем модерного напрямку в сучасній українській поезії в УРСР треба визнати Миколу Вінграновського. З поезіями Вінграновського, в той час студента Всесоюзного інституту кінематографії в Москві, познайомила читацьку громаду редакція львівського журналу «Жовтень» (в книжці 8 за серпень 1958), подавши водночас, що народився він у Первомайському Миколаївської області і що «на обдарованість юнака звернув увагу покійний О. Довженко». Вірші Вінграновського відразу ж привернули увагу читачів своєю свіжістю, своєю «довженківською» тематикою, закоханням в українську народну фантастику та романтику і своїм глибоким відчуттям України та української природи. Не зважаючи на все це, вірші Вінграновського появлялися після того рідко. П'ять його віршів надрукувала київська «Вітчизна» щойно в травні 1960 року, а чергову в'язку його поезій умістив у харківському «Прапорі» (за серпень 1960 року) захоплений молодим письменником російськомовний поет Іван Рядченко. Причину рідкого друкування віршів Вінграновського відкрито назвав письменник Олександр Підсуха, відповідальний редактор журналу «Дніпро» в 1953-1958 рр. і ще й тепер член його редакційної колегії, у своєму виступі на зборах секції 10 листо-

пада 1961 р.: «Будучи редактором журналу „Дніпро“, я колись одержував багато віршів від М. Вінграновського. З них ми нічого не друкували. Було помітно сильну образну стихію, але з її полону автор вирватися не міг...»

Коротко і ясно: образова стихія не дозволяла керівним літературним чинникам в УРСР пускати між письменники одного з справді талановитих та оригінальних молодих радянських поетів.

І знову ж, як і з Ліною Костенко, ситуація раптово змінилася: великий цілосторінковий вибір поезій Миколи Вінграновського п. н. «З книги першої, ще не виданої» друкує київська «Літературна газета» в числі від 7 квітня 1961 р., а потім, у жовтні 1961 новий цикл його поезій вміщає київська «Вітчизна». З захопленою критикою зустрічають надруковані цикли і Юрій Барабаш у «Прапорі» (кн. 6 за червень 1961, в статті «Це поезія!»), і Юрій Усиченко, і навіть Олександр Підсуха, заявляючи, що Вінграновському «можна позаздрити».

Прихильне прийняття має Микола Вінграновський не за свої декларативні «прелюди», що ними він розпочав цикл поезій, надрукований в «Літературній газеті» і що в них — ніби для заасекуровування — він перераховує 46 компартій світу, не за прославляння димаря, що «з комсомольських долонь» з'явився у світ, не згадками про Африку, але знов же своїми довженківськими мотивами: «Триптихом» про Гуцульщину, «смереку сиволисту», що своїм човном пливе в потові світи і яка

Живицею пахне і пахне медом...
В долині село, наче хліб на столі...
І гори, вантажені часом і небом,
Між хмарами йдуть по гуцульській землі...

І юний гуцул підіймається вгору
У гомоні звершень своїх і надій...
І, може, десь юна гуцулка в цю пору
Дитям зацвіта на землі молодій.

У вірші про «скирту молоду» поет описує свою фантастично-казкову пригоду,

Як раптом скирта почала рости,
Здіймаючи мене понад степами,
Над селами, гаями уночі;
Вже хмари омивають мої плечі,
Вже з головою в небі я стою,
Уже по груди в небі, вже по пояс,
Вже Україну видно мені всю,
І світ, і всесвіт, повний таємниць...

Уяву поета раз-у-раз заповнює образ рідного села, де він жив разом із своєю Катрею і де

З одних криниць терпку ми пили воду.
Нам дід співав про молодість народу,
Про золоті підкови у землі...

І, нарешті, в своєму «Українському прелюді», надрукованому у «Вітчизні», Микола Вінграновський висловлює глибоке, просто містичне пов'язання з Україною, з українською землею:

Твое обличчя чисте, як надія,
Пахкими пальцями я тронув уночі,
І кров свою змішав я із твоєю,
Як зерно із землею по весні.
Тоді ти стала мною, Батьківщино,
А я тобою на світанні став,
І свої очі я відкрив крізь тебе...

Ти поселила в серці мій народ,
Ти освітила думку мою часом
І в мову українки сповила;
Тебе дивлюсь я серцем і думками,
Тебе люблю я всесвітом і людством,
І соняхом у золотому сні,
І сивиною вченого мислителя,
І польовим горошком на стерні...

Проте, порівняно до друкованих 1958 р. в «Жовтні» і 1960 р. у «Прапорі» поезій, таких, як «Піч», «Синій сон» чи «Квітень», вірші Миколи Вінграновського 1961 року, друковані в «Літературній газеті» і в «Вітчизні», виявляють уже деякий спад, зниження поетичної образowości. У них немає вже тієї свіжості та оригінальності, що ними вабили перші його друковані твори. Привілей бути друкованим і визнаним молодий поет мусить окуплювати прославленням компартії, будівництвом комунізму, «комсомольських долонь» і подібними мотивами, що їх у його ранній творчості не було. Надрукований у вступі до циклу «З книги першої, ще не виданої» вірш «Прелюд Землі» закінчується, як ми вже згадали, перерахуванням 46 «комуністичних партій Землі», що «уже в Москві закінчили Наряду» (з великої літери — Б. К.) — витівкою, що її забагато було навіть для декларативного віршування і тому відразу ж засуджено таки офіційною критикою. Щоб запобігти ласки чи хоч би уваги «старшобратніх» чинників, талановитий учень Довженка (він же й кіноартист) перекидається від свого щирого і глибокого захоплення Укра-

їною, українською землею та українською природою, до нещиро екзальтованого прославлення... Ленінграду:

.. Відступіть Миколаєви, Києви, Ніжени!
Дайте змогу мені долю серця почать:
Губенятами ніжними, пальченнями ніжними
в долю серця мого нахилився Ленінград.
Ленінграде! Алло! Ленінграде, зову безупину!
Ти — очей моїх очі, ти все, що боліло й болить!
По цеглині тебе розберу — принесу на Україну,
Площі, вікна твої язиком буду чистить і мить (sic! — Б. К.)

Але навіть такою, досить несмачною ерупцією свого «залюблення» в Петрове місто, перейменоване на честь Леніна, Микола Вінграновський не здобув визнання офіційної критики. Закінчення вірша:

Стане в головах наших святий від страждань Володимир
І слов'янським хрестом обезсмертить слов'янський наш рід

видалося офіційним критикам, мабуть, надто націоналістичним. Необачному молодому поетові, що взявся протиставляти Ленінград Києву, пригадали (це зробив сам Степан Крижанівський, що виконує тепер роллю протектора молодих поетів), що «навіть чи образ святого Володимира є найбільш підходящим, як символ всеслов'янської єдності в наші дні. Після відомого вірша „Київ” Володимира Маяковського, де говориться: „А тепер встають с Подола дыми, киевская грудь кипит, котлами грета. Не святой уже — другой, земной Владимир (Ільїч Ленін! — Б. К.) крестит нас железом и огнем декретов”, — образ святого Володимира, який нібито повинен обезсмертити наш рід, видається анахронізмом».

Приклад з Вінграновським свідчить, що дозволена тепер молодим поетам свобода вислову — досить сповидна та обмежена, і показує, як і в якому напрямі відбувається утовтування цих молодих поетів. Виявлене останнім часом зниження поетичного лету Вінграновського дає всі підстави до побоювання, що також і його заженуть незабаром у соціалістичну декларативну пересіч так, як загнали вже декого з-поміж молоді, що в час відлиги 1956-57 рр. подавала гарні надії (Володимир Лучук, Михайло Клименко, Тамара Коломиєць та інші).

З набагато меншими запереченнями, ніж у випадку з Ліною Костенко чи Миколою Вінграновським, перестрілася поезія 25-літнього поета Віталія Коротича, сина київського лікаря, що, обравши батьків фах, лікарює сьогодні теж у Києві і пише, збільшуючи довгий ряд лікарів, що зайняли видатне місце в українській літературі (згадати б тільки Модеста Левицького, Івана Липу, Юрія Липу, що загинув, як лікар УПА, Софію Парфанович і Василя Кархута, що й досі перебуває на засланні в СРСР). Своїм змістом, зокре-

ма заглибленням у реальні життєві проблеми, поезія Коротича відрізняється від деякою мірою гіперболічної своїм поетичним мисленням поезії Миколи Вінграновського, не раз задивленого у фантастику, а, з другого боку — більш виробленою формою.

В літературу Віталій Коротич увійшов ще з початком 1958 року, як студент останнього курсу медичного інституту в Києві. Вивів його на сторінки часопису «Молодь України», бажаючи йому «доброго шляху», Аркадій Ісакович Ривлін, теж киянин, інженер-технолог за фахом і водночас автор кількох збірок поезій російською мовою, виданих у Києві і в Москві. Представляючи нового молодого поета, тогочасного співробітника інститутського журналу «Медичні кадри», Ривлін надрукував у цьому ж числі «Молоді України» свіжий і цікавий вірш Віталія Коротича п. з. «Колись» — про дитинство, що від нього «лишилось мало», про дітей, що

В десять років бачили смерті
І не бачили хліба з жита,
Розуміли, що значить «вмерти»,
Не пізнавши ще слова «жити».

В цьому вірші Коротич уже виявив себе таким, яким зформувався потім як лікар: людиною, чутливою до людського горя і злиднів. Цю рису знати в збірці його поезій «Золоті руки» (Київ, 1961), в циклі віршів «На захист життя» та в інших поезіях.

Після циклу поезій «Життя», надрукованого в журналі «Вітчизна» (грудень 1960), з прикметними для змісту поетичної творчості Віталія Коротича назвами віршів: «Лікар», «Мости», «Руки», «Герой», «Атака», «Любов», пронизаних мотивами страждань людей і звірів і лікарських зусиль та сумнівів, Віталій Коротич виступив з головним циклом своїх поезій 5 травня 1961 року на сторінках київської «Літературної газети», надрукованим під назвою «Вірші лікаря Коротича». В цих віршах, абстрагуючись від вступного п. з. «Земля! Я твій!», що закінчується стереотипним: «Я — син Країни Рад», і вірша «Люмумба», в основу якого лягла повна ігноранція того, що діється в Конго, молодий поет щиро і переконливо висловив і свою любов до рідного міста, і свою відданість лікарській справі, і спочуття до долі хворих, і разом з цим своє «кредо», як поета.

Любов до Києва проявляється в багатьох віршах Коротича — ліричними спогадами про тривожні військові вечори в цьому місті, ремінісценціями про вулиці, на яких приємно «колишніх хворих стрічати», про сліпого, обгорілого в танку інваліда, що торгує сірниками в київських провулках. Києву присвячений також окремий вірш, в якому молодий лікар-поет признається, що

Про тебе вже не можна написати
Слова, яких ніхто не говорив...

Ти роздуваєш подихом вітрів
Вогні, яким горіти й не згасати...
Потрібен ти мені у щасті й горі...
... По вулицях твоїх іду щодня,
Працюю і живу твоїм диханням,
Люблю доріг твоїх найменування,
І кожний камінь твій — моя рідня...

Правдою життєвого переживання надихані і всі вірші з лікарської практики молодого поета. У вірші «Брежня» він розповідає про те, як важко нести надію невиліковно хворому, що має білокрів'я; у «Пробудженні» він виводить хлопця, що йому ранком, після сну болять «давно відтята нога». Він знає, що лікарям

Треба на роки забути втому,
Чути плач, яким тебе позвуть.
Лікарі сивіють...
Справа в тому,
Що за багатьох вони живуть.

Глибокі переживання, що їх дає молодому поетові лікарський фах, примушують його відповідно ставитися до довкілля, зокрема до людей з міщанською, обережною психікою:

Обережні сміються тихо,
Обережні тихенько ходять,
Обережних минає лихо,
І вони нікому не шкодять.
Не впадуть вони — не заб'ються —
І до всього швидко звикають.
Обережні тихо сміються
Із людей, що шляху шукають,
Із людей, що міряють небо,
Та із тих, що рахують зорі...
Не бринять в їхнім серці струни,
Що вони у житті спізнали?
Над словами Джордано Бруно
Їхні предки ще реготали...

З цим згрідливим засудженням навколишнього міщанства тісно пов'язане у Віталія Коротича його позитивне ставлення до мистецької творчості, висловлене у вірші «Чисте мистецтво» твердженнями, що можуть бути актуальні не тільки в радянській дійсності — їх мали б поставити собі за девізу поети й мистці вільного світу:

І не треба топити
Думок у словес воді,

І герої не всюди є красивими
Та плечистими.
Я — за чисте мистецтво,
А мистецтво чисте тоді,
Коли роблять його
І руками й думками чистими.

Поширення сюжетів і формальних засобів Віталій Коротич продемонстрував у черговому циклі своїх поезій, надрукованому п. з. «На захист життя» в «Літературній газеті» від 8 вересня 1961 року. В цьому циклі дуже добрі фрагменти з «Поєми про війну», зокрема про вояка, що, помираючи, просить «трохи голландського сиру», добрий, хоч трохи тенденційний вірш про Гемінґвея з влучною кінцівкою, що

Рушниці в руках письменників
Стріляють часом самі,

а також вірш «Біографія», що до нього через ігноранцію редакторів «Літературної газети», які ніяк не знаються на модерній поезії, долучено впритул цілком окремішній сюжетом і формою вірш про «Гру розстроєних роялів»,

Де жовті клявіші,
Мов ряд старих зубів.

З уміщених у цьому циклі віршів треба навести — з уваги на фак В. Коротича — поезію «Біографія»:

За вірші й чергування
Різні каси
Готівкою виплачують мені
З поваги до Асклепія й Пегаса
Належні гроші
У належні дні.
За рух пера
І рух швидкий лянцета,
За ліки
Й вірш, пахучий, ніби мед.
І я пишу
Поєми та рецепти —
Поєтолікар, лікарпоет.
Фатально на мої впливає справи
Така робота.
Чув уже не раз,
Як лікарі зідхають:
«Хлопець бравий!
От вірші тільки...

Марно губить час!»
Поети кажуть:
«Жартів, може, й годі.
Полікував —
Сідай тепер за стіл.
Доволі вже при будь-якій погоді
Вникати в суть понівечених тіл.
Живи, як слід!
Молись одному богу!
Серйозним будь —
У тебе ж є сім'я!»
Пегас везе Асклепія в дорогу.
Двома шляхами
Йду відразу я.

В зіставленні з обговореними досі циклами віршів опублікована 1961 р. перша збірка поезій Віталія Коротича «Золоті руки» не дає чогось нового. В ній зібрані поезії, здебільша вже друковані по часописах і журналах, не завжди повноцінні з поетичного боку. З речей, що ввійшли до збірки, треба згадати вірш «Врубель», який показує, як сильно вплинула на мистецьку молодь України та інших республік СРСР (серед українських поетів — не тільки на Коротича) творчість відомого маляра-модерніста кінця XIX і початку XX сторіч Михайла Врубеля, що його довгий час тавровано в СРСР, як декадента, а від 1957 року реабілітовано в ряді праць і монографій, як ... соц-реаліста.

Про дальше поглиблення поетичної образowości В. Коротича і поширення та збагачення його формальних засобів свідчать «Нові поезії», надруковані в жовтневій книжці київської «Вітчизни» за 1961 рік, зокрема вірші «Запах неба» та «Життя». Для модерністичного спрямування Коротича, як і для простеження впливів, що діють на нього, особливо характеристичний такий уривок із вірша «Запах неба»:

Вас не цікавило, чим пахнуть хмари?
Можливо — білизою,
Можливо — сльозами.
Можливо — просто водою.
Так, ті самі, що плинуть, немов примари,
Мов сірі хмарини,
Кудлатою чередою.
Вони пахнуть, напевно, кров'ю,
Пролитою на брустверів бруси,
Сльозами — за милими, за їжею, за здоров'ям —
Біленькі хмарини,
Загорнені в чорно-сірі бурнуси.
Вони пахнуть водою з калюж на шляхах планети,

Молоком, розлитим із теплих старих бідонів,
Ладненькі хмари,
Газувате калюжне нетто,
Загони, що плинуть у небі синьо-бездоннім.
Вони пропахли забутим в блюдечках чаєм,
Твоїм духмяним волоссям, моя мила.
Пахнуть вони рослиною-молочаєм,
Миськими димами і туалетним милом.

За малим винятком — заялженим прирівнянням хмар до примар чи до кудлатої череди тварин і рядками про війну — наведений уривок може бути зразком справді нового слова в українській поезії УРСР.

Найвидатнішим серед грона теперішніх молодих поетів на Україні, найбільше «новим» у формальних засобах треба вважати теж 25-річного, як і Коротич, Івана Драча. Творчість його, що її радянські критики визначили досить правильно як «космічно-гіперболічну», багата на оригінальні порівняння і метафори; але вона цікава передусім своїми історіософічними образами та мотивами.

Як і Ліна Костенко та Коротич, Іван Драч походить з Київщини. Народжений 1936 року, напередодні кривавої «ежовщини», в селі Теліженцях Київської області, Іван Драч закінчив 1954 р. середню школу в Тетіїві і, відбувши в 1955-58 рр. службу в армії, став студентом Київського університету. В квітні 1959 року комсомольський журнал «Зміна» надрукував у відділі «Бажаємо удачі» два вірші Івана Драча, тоді студента першого курсу, «На цілину» і «День минув». Своїми основними мотивами («хлопці мріють після армії махнуть до зір — на цілину» і про «боротьбу з ворогом, з самим собою») ці вірші нічим не вибиваються понад декларативну комсомольську поезію. Але перша строфа в першому з них

Чумацький шлях у синім полі є,
Ніхто лиш їздить ним не смів.
Там сапка Місяця прополює
Розквітлих зір густий посів —

доводила, що духовий зір молодого поета спрямований не на цілину, але в інші, віддаленіші і глибші сфери. Виявилося це і в черговій в'язці віршів Івана Драча, надрукованій у березневій книжці «Вітчизни» 1960 року. Мотивом, подібним до перейнятих Вінграновським з творчости Довженка мотивів, пронизаний і вірш Драча «Хліб»:

Яйце розіб'є, білком помаже,
На дерев'яну лопату — та в піч,
І тріскотітиме іскрами сажі —
Мініятюрна зоряна ніч.

Про вплив О. Довженка на творчість молодого поета свідчать не тільки присвячений пам'яті Довженка вірш «Світанок», але й досить сценарійно написані вірші Драча з військового побуту: «Взвод після лазні» та «Біля стенду „Бойовий шлях частини”». Щось довженківське є і в надрукованому там же під назвою «Вірю людині» поетичному «кредо» поета:

Вірю людині — і в полі, і в гаї,
В селах затишних, в міських шумовинні.
Вірю людині, що сонце тримає,
Мужеві зрілому й бруньці-дитині.
Вірю я шепотам рота старого,
Лжа із якого не вилітала,
Вірю я батьківському порогу,
Жовтій вербі, що мене колисала...

Віру оцю мій задивлений предок
Приберігав од татарського лука.
В серці Шевченка зростало це кредо
Вільному світу для вільного внука...

Проте на весь зріст підвівся молодий третьокурсник Київського університету у своїй, надрукованій на цілій сторінці київської «Літературної газети» (ч. 56 від 18 липня 1961) поеми «Ніж у сонці», що її він назвав у підзаголовку «Феєрична трагедія». Вже сам несподіваний заголовок і підзаголовок, як і назви окремих віршів: «Божевільна, Врубель і мед», «Невидимі сльози весілля», «Українські коні над Парижем» (у першій частині поеми п. н. «Серце навстіж») доводять, що Іван Драч добре ознайомлений не тільки з українською поезією двадцятих років (забороненою комуністичним режимом!), а і з модерною поезією тогочасного Заходу, особливо з польською. З'явилася ця поема на сторінках «Літературної газети» (до речі, з досить модерним написом і малюнками, достеменно в такому самому оформленні, в якому появлялися подібні цикли поезій у 20-их роках у Німеччині, Франції та Польщі) заходом відомого радянського белетриста і критика Івана Цюпи, заступника гол. редактора «Останніх вістей» Українського радіокомітету під час війни, в 1950–52 рр. заступника гол. редактора «Вітчизни» і в 1953–1955 головного редактора журналу «Україна». Передали Цюпі поему Драча редактори з видавництва «Молодь» — мабуть, не знаючи, що з нею зробити і як до неї підходити.

Поема Івана Драча «Ніж у сонці» є одним з найоригінальніших, з багатьох поглядів сенсаційним явищем української поезії в УРСР за всю останню чверть століття. Абстрагуючися від її формальних елементів, зокрема цілком модерністичного стилю, перша частина цієї поеми є після заборонених у 30-их роках Бажанових «Сліпців» чи не першою спробою в українській поезії дати історіософічну візію руїни

й лихоліття України в останньому півстолітті з його голодом, масакрами, війнами.

Пов'язуючи в «Пролозі» до поеми віки історії своєї країни:

Од вітряків до полиску ракет,
Фотон і пишну паску великодню,

поет поривається летіти до даліких зір, тривожений і терзаний болочими для його часу сумнівами й питаннями:

Навіщо я? Куди моя дорога?
І чи моя тривога проросла
Од сивої печалі Козерога
В гливке болото рідного села?

Що маю нести в сиві, сині далі?
Пшеничну ласку в молодих руках
Чи чорний рак водневих вакханалій,
Що серце їсть п'яти материкам.

Попрощавшись в синицю, з Дніпром і зустрівши в трамваї Скороду, що блукає по світу вже двісті літ, поет одержує від нього благословення в лет, зумовлене порадою:

Пройдись землею. В серце йди людське ти,
Питай у нього дозволу і права,
Бо якорі космічної ракети
Вросли в народ — навічно аж іржаво.

Відповідно до цієї поради Скороди, в першій частині поеми «Ніж у сонці», що її Іван Драч назвав «Серце навстіж», іде мова про мандрування українською землею, про подорож у людські серця. Відбуває її поет — за прикладом Фавста Гете та українського пана Твардовського і чи не вперше в радянській поезії — в супроводі вічного чорта, відкинутого комуністами «релігійного пережитку», що, ввійшовши в його поїзд «в віялі дощів, із пляшкою холодної мадери, в чорному плащі», переконує і закликає:

Я — вічний чорт. І лай мене й не лай,
Я поведу тебе в таку дорогу,
Що проклянеш ти свій священний край,
І замір свій, і молоду тривогу.

Ти перетрусиш кісточки дідів,
Червоний стяг розірвеш на онучі,
І тому, хто тобі так догодив,
У чорну пашу кинеши із кручі.

То буде з мукою, з печаллю в сто віків,
А нині можна просто, полюбовно...

Іди до нас, до наших трунарів,
У наше кодро, вічне і стомовне.
Ми кришим душі, цвіт б'ємо морозом.
Нас — чорна ніч, а вас — якийсь мільярд.

Таким вступом починається мандрування поета з чортом Україною і водночас коротка, сповнена глибокого трагізму поема про збожеволілу від горя українську матір, від скорботи якої, як підкреслює поет, він «сивіти почав у двадцять п'ять», поема, що їй він дав модерну назву: «Божевільна, Врубель і мед».

Важко передати повириваними цитатами весь болючий трагізм цієї макабричної поеми. Вона вимагає, щоб її навести повністю, бо в ній важлива кожна зупинка, кожен відтінок думки:

Ми йшли удвох. Ліси полум'яніли
Одспіваним, стукаючим вогнем.
Тополь дівочих золотисті стріли
Тримали сонце над блакитним днем.

Хатки білили, чепурились стріхи.
Дівчата в небо пісню понесли.
Хлоп'ята колесо котили і для втіхи
Пускали змія між осінніх слив.

Мій чорт був у модерному костюмі.
Плащ — на руці. Крізь скельця окуляр
Він розсипав очиці синьоглумі
На призьб пекучий, непростиглий жар.

Тут сива жінка вилетіла з хати:
«Ой, діточки, коханенькі, сюди,
Ідіть до мене. Я ж бо ваша мати.
У мене свято нині. Бригадир

Щось загордився. Не вітають люди.
Та людям не до мене, Боже мій.
Мене лиш цуцик й півничок не гудять.
І котик в мене є, і є бджолиний рій.

Синочки в мене — всі сьогодні дома.
Приїхали. Спасибі їм, спаси...»
Я бачив — бралась попелом солома
Під колір сивої красивої коси.

Така печаль бриніла в її зорі,
Що дуб од погляду німів і тріпотів.
Каміння розсипалося на порох,
І я ламав свої шаблюки брів.

Ввійшли у хату. На столі — горілка.
Хтось горло мені кліщами здушив:
Три ложки, три виделки, три тарілки —
І жодної душі.

Собака за столом, і кіт хлептав драгли,
І півень звично сокорів на лаві.
« — Ой, діточки, синочечки малі,
Ну випийте, красавчики ласкаві».

Вона чарки підносила котові,
Собаці й півневі — на ймення звала їх.
«Андрієві це буде, це — Петрові.
А це Ванюшці — вистачить на всіх.

Ще й гості в нас. Просіть до столу, діти», —
І божевільна у танок пішла.
І навіжений, і проклятий вітер
Крутив її круг чорного стола.

Три козаки ридали над старою
І не могли зійти з кривавих рам.
Той під Берліном, той в сніжнім завою
Десь під Варшавою, а третій ніби сам

Од чорної наруги в тридцять сьомім.
А мати сива і страшна пливла
Над білим світом по святій соломі
Кругом плянети йшла — кругом стола.

«Ой, сини-синочечки,
Славні огірочечки,
Чубчики-любчики,
Маленькі голубчики.
Ходить Гітлер по Вкраїні
Носить жорна при коліні:
Як би вас перетовкти,
Та од Сталіна втекти.
А я сиджу на рядні
Та рахую трудовні.
Сюди — кидь, туди — кидь,
А ти, старий діду, цить».

Тут двері розчинились. З того віку
І з того світу в хату Врубель вбіг.
Завмер на мить, дивився на каліку
І впав на збитий тугою поріг.

І прошептав: «До Третяковки нині
Така печаль долинула звідсіль,
Що Демон все розкидав на картині,
Всіх розігнав, відчувши дикий біль.

Його журбу оця печаль зв'ялила,
Від сорому себе він в груди б'є.
Горіли фарби і тріщали крила...
Вклоняюсь вам — Страждання ви мое!»

А мати нам у ринку мед давала,
Густий осінній захололий мед.
Медове листя за вікном кружляло,
Печаллю повиваючи свій лет.

«То ж, гості дороженькі, на дорогу
Візьміть гостинець — ринку ж занесіть».
Я поклонився матері у ноги
І диких дум порвав жорстоку сить.

Я сивіти почав у двадцять п'ять
Од тої хати, од скорботи тої.
Ця мати вміє сина виряджать,
Затужить тонко серцем і рукою.

Вона постане, чиста і тривожна,
Зіпершись на печаль свою внизу,
І дасть мені в космічне бездорожжя
Мед — доброти і роздумам — сльозу.

Наведена основна частина вірша «Божевільна, Врубель і мед» коментарів не вимагає. В синтетичному згустку вона подає образ того, що зазнала вся Україна в останній чверті нашого сторіччя. І тому саме ця частина викликала глибоке незадоволення офіційної критики, дала привід до гострих атак поетової концепції недавнього минулого. Виразником цього досить поширеного незадоволення виступив Микола Спиридонович Шеремет, автор виданої 1929 р. збірки поезій «У похід», оспівувач Дніпрельстану і насаджуваної насильством колективізації, партизан «вітчизняної війни» 1941-45 років. У своїй промові, виголошеній під час зборів секції критики та поезії СПУ 10 листопада 1961 р. і надрукованій у «Літературній газеті» від 14 листопада

да того ж року, Микола Шеремет громив Івана Драча і його поему такими словами: «Кому молодий і здібний поет Іван Драч віддає свій молодецький запал, проти кого швиргає грім і блискавки, що такого страшного пережив у житті, щоб по-байронівському заявляти про себе: „Я сивіти почав у двадцять п'ять“, „Я — проклятий ворогом не тричі (рубцями ран закутана душа)“, „Я — оголений нерв“. Проникаюсь повагою до автора, — пробував кепкувати Шеремет. — Мабуть, він опалений грозою Вітчизняної війни... Алеж даруйте, — йому тоді було всього 5 років! Відкіля ж він міг винести „драматизм і трагізм епохи“ і на якій підставі післявоєнне життя нашого народу уявляти, як гибель Содому і Гоморри? Оскільки художній образ має силу узагальнення, як учасник війни я рішуче протестую проти спотворення дійсності післявоєнного часу, представлені Драчем в образі божевільної матері з півнем, котом і собакою, які замінили їй загиблих синів, і яка, сива і страшна, танцює в хаті круг стола, як круг планети, і виспівує куркульську частівку про колгоспників того часу:

А я сиджу на рядні
Та рахую трудовні,
Сюди — кидь, туди — кидь,
А ти, старий діду, цить!»

Своєю тирадою, навіть поминувши значущу подробицю, що третій син божевільної матері загинув «ніби сам од чорної нарути в тридцять сьомім році», Микола Шеремет тільки поставив крапку над «і» — над усім тим, що усвідомив молодого душею Іван Драч, від чого він почав сивіти у 25 років. А зокрема є переконливим Шереметове визначення лихоліття України, як «гибелі Содому і Гоморри».

Не подобалися критикам і дальші вірші з першої частини поеми «Ніж у сонці». У вірші «Похорон голови колгоспу» той же Микола Шеремет не знайшов ніякого звеличування померлого голови, зануреного, мовляв, у практичну роботу. Не без вини відходить з цього світу виведений Драчем керівник колгоспу. Піднявшись у домовині, він зокрема усвідомляє таке:

Ось хата Гапчина, похилена, низька.
Я завинив навіки перед нею,
Перед її убогістю! Прощай!
Мені ти не даси спокою на тім світі,
Вдовина хата, змучена, низька.

Та й закінчується цей вірш висловом евідентної віри в позагробове життя і не прийнятним для комуністичних теоретиків зіставленням хрестів з червоною зорею:

Мене хрестили всі хрести довкола,
Благословляли люди і дерева,

І голова червоною зорею
Мене благословив в дорогу синю.

Правдиво, з добрим знанням фолкльору і народнього побуту написаний ще один вірш у поемі, «Невидимі сльози весілля» з мистецьким описом весілля і з піснею дівчини, скрипки тонкостанної, скрипки-Соломії, що, б'ючися в риданнях, розповідає про свою муку «сиву і святую», про свою ніжність, зібрану бджолою з століть, що її хоче вона нести у «світі жорстокі»,

Щоб в ці скажені і трагічні роки
Коханому хоч хвилику пробриніть.

Закінчує першу частину поемі «Ніж у сонці» сповнений нереальних несподіваностей вірш «Українські коні над Парижем». Задивившись в українській хаті на «з глини ліплені, пропечені вогнем» фігурки тварин — жар-птиці, котів і козлів, поет не звернув уваги на такого ж, з глини ліпленого коня, і той помстився над ним:

Зробив він з мене дикий сизий степ,
Байдужого жбурнувши літ на триста.
І мчала по мені крізь марииво густе
Орда іржача, буйна і розхристана...

Я подивився вдруте. Він мене
Зробив Дніпром чи то пак Бористеном.
Я ждав — він зараз орди прожене
Нутром блакитним в розпалі шаленім...

Я подивився втретє. І проріс
Палацами, халупами й мостами.
І Сена бігла по мені навкіс,
А в ній купались дерева і храми...

Закінчуються «Українські коні над Парижем» багатозначною строфою:

І скіфський кінь із мазаної хати
Чумацьким шляхом зорі прогортає...
Ну що ти скажеш, бісе плутуватий,
Про хуторянську долю мого краю!?

У порівнянні до першої частини «феєричної трагедії» друга частина, що їй насправді належить заголовок «Ніж у сонці», фрагментарна, невикінчена і звучить штучно і непереконаливо. В ній І. Драч, ніби віддаючи данину вимогам партійщини, силувано розповідає про те, як Сонце пішло на Америку, як у нього там вбито ніж і як Ленін закликає поета летіти ракетою і рятувати Сонце Правди. Тільки тоді покидає поета біс, що його досі супроводив, і поет пізнає «його ніж підлоти у зблідлому пораненому Сонці» і збирається помирати... переможцем на «золотім щиті палаючого Сонця». Але навіть у такий кон-

цепції хитромудро сконструйована друга частина поеми не знайшла ніякого схвалення офіційної критики. В передмові до поеми Драча Іван Дзюба визнав другу частину трагедії «трохи штучною, надуманою». Цитований вище Микола Шеремет назвав виведену в другій частині візію поета «хоробливо-панічним видінням» Драча і «тріскуchoю феєричною грою в поезію, але ніяк не новаторством». На думку Степана Крижанівського, в цій частині поеми «умовність занадто велика» і вона «вступає в конфлікт з вірогідністю».

Не встраваючи в дискусію всіх цих опонентів з поетом, треба ствердити, що тривалою позицією в літературі залишиться тільки перша частина цієї поеми, що в ній поет широко і переконливо вивів поетичну візію історичної долі своєї країни.

Черговим мистецьким досягненням Івана Драча були його «Етюди», надруковані в жовтневій книжці «Вітчизни» за 1961 р., що їх він з уваги на напади, які посипалися на його голову з приводу «Ножа в сонці», був примушений почати «етюдом віри», прославленням «сонцесяжної... Програми КППС». Абстрагуючися від цього першого «етюду», який свідчить про уговтування вже й Драча, дальші чотири вірші цього циклу є справжніми шедеврами, досконалими у своєму задумі й виконанні. З-поміж них варто навести в цілості «Етюд матерям-художницям», як річ, найбільш прикметну для творчості Івана Драча:

Хата у серці світитися мусить.
Погідною бути при всякій погоді.
Стоять Партенони солом'янорусі,
Синькою вмиті, джерельноводі.
Мами мої чисті в мелодіях крону,
В мелодіях гички зеленоросої!
Призьба тече у вогненну шопу
З-під вашого пензля з сипучого проса.
В проваллях чекає розсипчаста глина
Рук ваших чорних, звітрілих, гречаних,
І мліє палітра на згорблених спинах,
Розведена потом в мішках десятчаних.
Поорані віком смагляві лица —
Горпини і Теклі, Тетяни і Ганни —
Сар'яни в хустках, Ван-Гоги в спідницях,
Кричевські з порепаними ногами.
Сніпки золотисті загачують греблю,
Бо хата блакитна текла б в небеса.
Мамо! Я ваші думи терєблю
І крапка в едюді моїм — сльоза...

Гороскопів про дальший розвиток Івана Драча укладати не доводиться. Його поезія є обіцянкою великого. І тому його шлях, як поета, в радянській дійсності не буде легкий. З вершин пориву і надхнення

його можуть скоро загнати знову в кошари соцреалістичного декларативізму.

П'ятим у цьому гроні сучасних молодих поетів треба визнати по-долянина Євгена Гуцала. В літературу ввів його, ще як студента Ніженського педагогічного інституту, поет Олекса Ющенко, який надрукував на сторінках київської «Літературної газети» в числі від 13 січня 1959 року чотири його вірші, стверджуючи в передмові до них, що виростав Євген Гуцало, як поет, під впливом Максима Рильського, і висловлюючи водночас побажання, щоб він «більше уваги приділив громадським темам нашого життя». Вже тоді, пов'язуючи свою поезію з «сонячним Поділлям», на якому він зростав, Євген Гуцало висловив своє поетичне кредо в щирому вірші «Ти зібрався в трудну дорогу» і підкреслив свою свідомість важкого шляху, що його чекає:

Ти зібрався в трудну дорогу —
То гладеньку, то з камінців:
Пролягла від твого порогу
На чотири ясні кінці.

Ти не думай про модні речі —
Бери пісню з гарячих слів.
І барвінку візьми пучечок,
Що на рідній зростав землі.

Будеш гори долать високі —
Зачерпни з джерела води.
Поклади в своє серце неспокої,
Тільки спокою не клади.

В колі цих мотивів перебуває поет і в своїх віршах, надрукованих у журналі «Жовтень» за січень 1960 року, що в них він оспівує

Глибокі звори на Поділлі,
Ще глибші у людей серця

або подільського конюха Корнія, що вузлуватими пальцями пише — складає вірші. Вірний висловленому в цитованому вище вірші кредо, Євген Гуцало показав себе вже зформованим поетом у циклі «Зелена радість конвалій», надрукованому в «Літературній газеті» від 12 вересня 1961 р., уже після Івана Драча з його поемою «Ніж у сонці». Перший вірш цього циклу, переплетений мотивом із пісні Богдана Лепкого «Кру-кру, заки море перелечу», присвячений рідній мові на широкому тлі історичного розвитку України:

...розкуте слово
В собі нові відкрило барви й тони,
Нову гармонію.

Яке це шастя

Припасти пелюстками спраглих уст
До мови рідної й багатшати душею.

Євген Гуцало переходить в цьому циклі від строфічно побудованих віршів до вільного віршу, показуючи себе в ньому справжнім майстром.

Характеристичний для поетичної манери і стилю Євгена Гуцала його вірш із цього циклу про улюбленицю молодих поетів, «Велику Ведмедицю» з мотивом Чумацького шляху, що його зустрічали ми і в віршах Вінграновського та Драча:

... І новорічна ніч — як казка.

Я,

Засипаний сніжинками й зірками,
Ітиму манівцями неба,
Чумацьким шляхом...
Слабка людина, не втерплю,
Щоб пальцями не зачепити струни
Сузір'я Ліри.

І візьму за лапу
Велику Ведмедицю й приведу
До вас в кімнату.

Кутаючи ноги
У хустку пухову, ви скажете:

— А добре б

Із неї здерти шкуру і повісити
Над ліжком в мене. —

Я

Змовчу. І Ведмедицю виведу за двері
І за зорею вуха лагідно її
Полоскочу. Скажу:

— Вертайсь на небо, тільки

Оберігайсь сузір'я Гончих Псів. —

... І новорічна ніч — як казка.

Поривання в казковість, в нереальність, у фантастику — характеристична прикмета всієї обговорюваної тут сучасної молодії української поезії. Зумовлене це поривання реакцією молодих поетів на нестерпні настанови соцреалізму.

У своєму намаганні вивести українську поезію на нові шляхи і вирватися з завороженого кола колгоспно-виробничої та партійної тематики молоді поети широко використовують не тільки багаті засоби української народної пісенності і кращі традиції досьогочасної української поезії, але й надбання і здобутки сучасної західної літератури. Вони добре ознайомлені з творчістю Вітмена і Вергарна, раннього Тичини і Бажана, Рильського. В дечому їх поезія тісно пов'язується з шуканнями українських футуристів і символістів, між ін-

шим і «Нової генерації» двадцятих років, що вже ставлять їм як мінус їхні противники. Великий вплив на їхню поезію має модерне малярство — творчість Ван-Гога, Врубеля, Сар'яна, Пікассо, з українських мистців — Кричевського. Глибоко сприймають вони українське народне мистецтво. Все це надає їхній поезії нового спрямування, нових, живих барв і чітко відрізняє її від декларативного віршоробства, загрузлого в трясовинні соцреалістичного «мистецтва» з його нуднуватим ліризмом.

Деякими своїми тенденціями, зокрема своїм гуманним ставленням до людей і подій, а також бунтом проти радянської літературної відсталості під формальним поглядом, молода українська поезія пов'язана також з активністю молодих московських поетів, що їх очолив Євген Євтушенко, до речі, син українських поселенців у Сибіру, який, хоч і живе в Москві і пише тільки по-російськи, але зв'язує себе з Україною або сюжетами своїх віршів (широко відомий «Бабин яр»), або навіть виступами в Києві і друкуванням своїх віршів в київській «Літературній газеті» («Стихи, впервые прочитанные в Киеве» в ч. від 1 вересня 1961 р.). Проте поезія Ліни Костенко, Вінграновського, Коротича, Драча і Гуцала своїм змістом куди глибша за здебільша великоміську поезію Євтушенка і його московських колег. Молода поезія сучасної України більш органічна за Євтушкову, вона тісно пов'язана з українською землею і природою (Вінграновський, Драч, Гуцало), вирізняється своєю глибокою, просто містичною любов'ю до Києва («Український прелюд» Вінграновського, «Київ» та інші вірші Коротича). І нема у виступах київських поетів підфарбованої під Маяковського «стиляжності» (в поведінці і в одязі), яка є характерною для поетів московських і цілком нагадує нью-йоркських «бітників».

Нестерпність літературної сіризни і буденщини усвідомили і говорять тепер про неї також уже деякі з радянських літературних критиків.

В надрукованих у тому самому числі «Вітчизни», що й найновіші твори Вінграновського, Драча і Коротича (тобто в 10-ому за жовтень 1961), критичних нотатках п. н. «В пошуках радості й краси» Віктор Іванисенко так з'ясовує ситуацію радянської поезії:

«Якийсь час тривало становище, коли багато наших поетів, зокрема молодь, здавалося, втратили смак до тонкої психологічної аналізи в ліриці, коли розвиток поетичних засобів, такий природний у всякий період, загальмувався, і можна було спостерігати очевидне тупцювання на місці. Серед величезної кількості поетичних збірників рідкісним явищем були твори, позначені слідами пошуків нового поетичного змісту і форми. За кожним із значних поетів, як М. Рильський, А. Малишко, В. Сосюра, творчість яких є певним підсумком традицій і сама стала традицією, ставали в лаштункові десятки поетів, повторюючи прийоми цих поетів і не вносячи свого внеску, щоб збагатити поетичну скарбницю. З'являлися численні варіації одних і тих самих тем, від безконечних повторів заяложувалися образи, ритмо-

мелодичні форми... Таке помилкове розуміння суті навчання у майстрів поетичного слова... не вижите й досі. Книжечки, які за висловом Л. Новиченка, становлять собою „маленькі енциклопедії поетичних банальностей”, в додатку виходять і нині. Кожна з них має певний комплект стандартних тем, а також тих затасканих фраз і зворотів, які прийнято називати зразками. Одноманітність строфіки, ритміки така разюча, що колись один поет, автор статті в „Літературній газеті”, склав вірш із восьми строф, взятих із різних віршів, що належать різним авторам».

Такий жалюгідний стан у радянській поезії, що його деякі критики характеризують ще більш розтрошуючими визначеннями, як «поверховий, бездумний оптимізм» (Л. Новиченко), «бездумний цвіринькіт деяких літературних новаків», став причиною не тільки з'ясування нами прориву в сучасній українській поезії, але вже й деякого переламу в ставленні радянської критики до явищ літератури, зокрема до поезії, нової змістом і формою. Цей стан привів до широкої літературної дискусії, що відбулася під час зборів секцій критики і поезії Спілки письменників України в Києві 10 листопада 1961 року головним чином над поезією молодих, зразки якої були опубліковані в «Літературній газеті» і «Вітчизні»; ця дискусія продовжується на сторінках радянських журналів і часописів ще й досі.

Учасники дискусії поділилися на два табори. По одному боці стали ті, що визнають — з більшими чи меншими застереженнями — konieczність змін і перетворень у літературі і підтримують новаторські спроби літературної молоді, по другому — ті, які, визнаючи потребу деякого оновлення, рішуче відкидають новаторські спроби молодих поетів, як «фокуси і трюкацтво, знуцання над образом, над логікою мислення» (М. Шеремет), «штукатурство та антиестетичність» (К. Волинський), «надуманість» (Т. Масенко), «книжність» (П. Воронько).

Рівнорядно з цим іде намагання офіційних чинників «адоптувати» нову поезію для «жовтневої літератури», мовляв, вона народилася «під знаком ХХ з'їзду КПРС», і в наслідок цієї колосальної події «радянська поезія перебуває у пориві надхнення, в стані розгортання крил для нових злетів». І в цих спробах підстригти творчість молодих поетів під радянський штиб криється основна загроза для них, як мистців. Їм попідрізують крила, і вони не спам'ятаються, як опиняться самі в тому трясовинні, з якого намагалися вирватись.

І виступи молодих поетів, і широкий відгомін, який зустрічають вони в читацьких колах України, особливо серед молоді, про що свідчить факт, що видані ними збірки розходяться миттю, скоріше, ніж поетичні збірники старших поетів, і дискусії над їхньою творчістю — все це доводить, що в сучасній поезії на Україні почалися ферменти і процеси, які можуть мати вирішальний вплив не тільки на обличчя нової української літератури, але й на всю українську духовість у дальшому. Те, що відбулося 1961 року на відтинку поезії, можна визначити, як початок справжньої революції.

ЧАЙКА НА КРИЖИНІ

ВИБІР ІЗ ВІРШІВ ЛІНИ КОСТЕНКО

Ліна Василівна Костенко, народжена 19 березня 1930 року в Ржищеві на Київщині, від 1936 року жила в Києві, де й закінчила середню школу, а потім навчалася в Київському педагогічному інституті. 1951-56 рр. була студенткою Літературного інституту в Москві, який закінчила з відзнакою. Віршувати почала ще в дитинстві. З першими друкованими поезіями виступила після другої світової війни в журналі «Дніпро» та альманахах молоді. Перша збірка поезій Л. Костенко «Проміння землі» вийшла у видавництві «Молодь» (Київ, 1957), другу під назвою «Вітрила» опублікувало видавництво «Радянський письменник» у Києві (1958). У 1961 році вийшла третя збірка її поезій — «Мандрівки серця». Тепер Л. Костенко працює на Київській кіностудії ім. О. Довженка.

Подані у виборі поезії були друковані: «Я виростала...», «Смх», «Художник», «Вулиця Солов'їнка», «Сходить сонце...», «Дощі випадають...» — у збірці «Проміння землі»: «Гранітні риби», «Мисливець», «Папороть» — у журналі «Жовтень» (ч. 7, 1957); «Пригадаш...», «Казка про Мару» — у збірці «Вітрила»; «Чайка на крижині» — в журналі «Вітчизна» (ч. 2, 1961); «Дзвони б'ють», «Оксані» — в журналі «Дніпро» (ч. 8, 1961); «Естафети» — в «Літературній газеті» від 15 вересня 1961; «Летять на землю груші...», «Зорі», «Гуде вогонь» — у «Літературній газеті» від 26 січня 1961.

Я ВИРОСТАЛА...

Я виростала у садах,
Де груші достигали теплі,
І курявою лист пропах,
І соковиті пахли стебла.

Я виростала у полях,
Де сонця схід — неначе спалах,
Де потривожена рілля
Опівдні м'яко парувала.

Я виростала у лісах,
Де сосни рожевіли станом,
Де важко падала роса
На голубі лісні поляни.

Я виростала на Дніпрі,
Де височіють сині кручі,
Де на ніч ставлять ятери
Рибалки — люд небалакучий...

І барви тих далеких літ —
Куди б не ділася тепер я,
Що б не писала, — як відсвіт,
Лежать на білому папері.

СМІХ

На вулиці — я чую крізь вікно —
Сміється жінка штучним сміхом.
Мабуть, їй сумно, але жінка хоче,
Щоб їй хотілося сміятись.

А я дивлюсь на ріки темних вулиць,
На голови веселих ліхтарів,
Одягнені в малі кашкети з жерсті,

І на мое високе підвіконня
Каштани білі квіти подають...

А я дивлюсь і думаю про вірші.
Коли їм сумно — хай вони сумують.
Хай тільки не сміються штучним сміхом,
Бо щирі люди закривають вікна.

ХУДОЖНИК

Жив колись художник Вернє.
Він друзям своїм сказав:
«Прив'яжіть до щогли мене,
Коли буде на морі гроза».

Його прив'язали справді...
Хмари — як чорні віхті,
Мечуться хвилі горбаті,
Гострять об палубу кігті.
З голови заливають до ніг.
А він вдивлявся — як міг.

Страх мимовільний боров:
Химерна була глибина,
І сам корабель — немов
Потвора морського дна.

Чутно в реві морському
Дикі розкоти грому,
Видно в огні блискавиць
Рифи лежать горілиць...

А коли втихомирився вітер,
Уляглося море вниз,
Взяв художник свою палітру
І почав писати грозу.

Він писав її барвою моря,
Шумовинням білої піни,
Він робив ескізи суворі
Олівцями порід камінних.

На обличчі мінявся з муки,
Приголомшеним, падав ниць,
Бо йому обпікали руки
Горді спалахи блискавиць.

Кораблі тримав якорями,
А гроза не втрачала снаги
І насилу втислася в рами,
Не зумівши ввійти в береги...

Є на світі багато історій,
А прохання у мене одне:
«Коли буде гроза на морі,
Прив'яжіть до щогли мене!»

ВУЛИЦЯ СОЛОВ'ІНКА

Солов'ї співають повсюди,
Але так назвали її,
Бо гадали тутешні люди,
Що найкращі у них солов'ї.

Позивалися з їх голосами,
І, здається, що з давніх-давен
Солов'ї прилітають ті самі,
Проростає той самий ромен,
На дзвіниці клекоче галич,
Квітнуть мальви із року в рік...

Коли б дітям не марилаь далеч,
Все б здавалося застиглим навік...

СХОДИТЬ СОНЦЕ...

Сходить сонце, ясний обагрянок
Заглядає у вічі мені:
А чи добрий у мене ранок,
Чи не плакала я вві сні?

Ранок — добрий.
А ночі, ночі!
Снишся ти і чужі краї...

Плакали сині очі.
Плакали сірі очі.
Плакали чорні очі.
І всі — мої.

ДОЩІ ВИПАДАЮТЬ...

Дощі випадають нечасто —
Поникла трава, поникла...

Ти дуже схожий на щастя,
А я до щастя не звикла.

І знову мовчу наостанку,
Дивлюсь, як проходиш мимо...

Так діти малих полустанків
Проводять поїзд очима.

ГРАНІТНІ РИБИ

Панує тиша над морським простором —
вітри тамують подих...

Великі риби,
виплеснуті морем,
закам'яніли на гранітних сходах.

Знесилені подачками прибою,
закам'яніли у страшній судомі.
Луска зробилась тьмяною, твердою,
плавці лежать важкі і нерухомі.
Біліє сіль на жабрах вуглуватих,
в широких порах сірого граніту...

Горілий дух асфальтів перем'ятих.
Духмяний сон магнолій перегрітих.
Зміїний шурхіт на вологих схилах.
Малої хвили відчайдушний склип...
Отут колись громадилися брили,
їх обриси нагадували риб.

І хтось,
журбу сховавши під повіки,
тесав граніт в приморському саду,
щоб риби задихалися довіку
над хвилями, у моря на виду.

МИСЛИВЕЦЬ

Із лугу виходить мисливець,
він пахне туманом плес.
Похмуρο під ноги дивиться
чорний мисливський пед.

Напевно, чималий кусень
прийшлося йти віддаля,
аж звисли козацькі вуса
з-під крисів старого бриля.

І втома — на цілий тиждень,
і чоботи не скриплять,
і дикі сріблясті крижні
при боці мисливця сплять.

Ти кличеш мене з собою...
Мисливче, хороший мій!
Із всіх можливих двобоїв
найгірший — нерівний двобій.

Ну, що ж, устану я зрання
та й буду тебе чекать.
Існує в житті полювання —
то мушу і я полювать.

Я спритно буду стріляти
у груди озерам, лісам... *)
Але птахів підбирати
ти все-таки будеш сам.

ПАПОРОТЬ

Птиці зелені
у пізню пору
спати злетілись
на свіжий поруб.

Тихо спустились
на жовту глицю
птиці зелені,
зелені птиці.

Крилами били,
пера губили,
голови сизі
низько хилили.

Пні навкрути —
їхні родичі кровні.
Зрізи на пнях —
наче місяць уповні.

Птиці зелені!
Що ж вам ще треба?
Маєте місяць.
Маєте небо.

*) Надруковано «озерам лісним» — очевидна помилка редакторів чи складачів «Жовтня», які, допустивши стріляння у груди озерам, не змогли уявити, що можна стріляти у груди й лісам.

Та на зорі,
в золотаву пору
птиці зелені
рвонулися вгору.

Тільки злетіть
не змогли, не зуміли:
тісно було,
переплуталися крила.

ПРИГАДАЄШ...

Пригадаєш забуту казку,
цяцьку знайдену в лободі,
на озерах зелену ряску
і кораблики на воді, —
і душі дитяче начало
(найчистіше, що маєш ти)
потяглося до тих причалів,
де твої почалися світи,
звідки вплив ти якось вдосвіта
у простори такі голубі,
ані хліба,

ні сили,
ні досвіду
на дорогу не взявши собі.
І маленькі були неполадки,
і великі були нелади,
і ніщо не здавалось випадком,
бо лишало на серці сліди.

КАЗКА ПРО МАРУ

(Уривок)

Іде Марися через поле,
а йому ні кінця, ні краю.
Перепливає Марися озеро,
а йому ні берега, ні дна.
Перескакує Марися байрак —
зірвався,
впала,
ногу зламала.

Сидить на крутому схилі,
плаче...
Материнка журиться,
Болиголов хмуриться.
Витріваються котики.
Насміхаються ротики:
— Ех, ти ж, мало тобі треба, щоб заплакати!
— Так нога болить!
Добре вам п'ятякати,
на здоровій стеблині стоячи.
— А їм не боляче?
Глянь,
скільки ти квітів убила,
коли падала!
Скільки скалічила!
А ми ж не лічимо.
Не сердимось,
не плачемо.
Все тобі пробачимо —
ти ж ненавмисне.

ЧАЙКА НА КРИЖИНІ

Крига на Одрі

В цьому році зима
не вдягала білої свити.
Часом вже й приміряла,
та хтось її зразу крав.
Пошукала, поплакала...
Що ж робити? —
Бідувала в старій
із торішніх зів'ялих трав.

Як коли лютувала,
стелила рядно ожеледиць.
Сперечалася з морем,
несла сум'яття вітрів.
Все збиралась на силі.
Та не встигла огледітись,
як проснулись дерева
і на Одрі лід потемнів.

Крига буйно ломилась
у відкриті двері протоки.
Лід кришився, б'ючись
об каміння берегове...

І нарешті по Одрі —
темній, широкій —
на останній крижині
самотня чайка пливе.

— Ти куди ж розігналась?
Чи була не до самого моря?
Чайки держаться гурту,
а ти відпливаєш одна.

А крижина тонка.
А крижина майже прозора...
Ну, а що, як її
підміє вода весняна?

Ну, а що, коли їй
та удержать тебе несила?
Затріщить і відломиться...
Піде вода кругами...

— Дивна людино!
Я ж маю крила.
Нащо крилатим ґрунт під ногами?

Крила

А й правда,
крилатим ґрунту не треба.

Землі немає,
то буде небо.

Немає поля,
то буде воля.

Немає пари,
то будуть хмари.

В цьому, напевно, правда пташина...

А як же людина?
А що ж людина?

Живе на землі.
Сама не літає.
А крила має.
А крила має!

Вони, ті крила,
не з пуху-пір'я,
а з правди,
чесности
і довір'я.

У кого — з вірности
у коханні.
У кого — з вічного
поривання.

У кого — з щирости
до роботи.
У кого — з щедрости
на турботи.

У кого — з пісні,
або з надії,
або з поезії,
або з мрії.

Людина нібито не літає...
А крила має,
А крила має!

ДЗВОНИ Б'ЮТЬ...

Дзвони б'ють на сполох.
Музики грають до танцю.
Бандури будять минуле.
Сурми в майбутнє звуть...

Хай віщі тривожні дзвони,
веселі троїсті музики,
бандури і горді сурми
у кожному серці живуть!

ОКСАНІ

Дитя моє, ночі безсонні.
Дитя моє, лагідні ранки.
Дитя моє, теплі долоні
і тихі, як сон, колисання...

Ой люлі,
ой люленьки-люлі,
під вечір злетілися гулі
та й стали думать-гадати,
що доні моїй дарувати...

Даруйте їй дні променисті,
і долю, і щастя безкрає.

А серце, ласкаве і чисте
Вона і сама уже має.

ЕСТАФЕТИ

Різні бувають естафети.
Міщани міщанам передають буфети,
Заяложені ложки, тупі ножі,
Глупоту свою і думки чужі.

Різні бувають естафети.
Воїни воїнам передають багнети.
Майстри майстрам — свої таємниці,
Царі царям — укази й темниці.

Різні бувають естафети.
Передають поетам поети
З душі у душу,
Із мови в мову
Свободу духу і правду слова.
Не промінявши на речі тлінні —
На славолюбство і на вигоду.
І не зронивши.
Бо звук падіння
Озветься болем в душі народу.

ЛЕТЯТЬ НА ЗЕМЛЮ ГРУШІ...

Летять на землю груші, як з рогаток,
Скот вибрідає з куряви доріг.
Усохлий дуб, насупившись рогато,
червоний обрій настромив на ріг.

Стара дзвіниця й досі ловить гави.
Серед мого колишнього двора
стоїть дівча, таке, як я, біляве,
очима світ у душу набира.

Мене веселий смуток заарканить.
Я задивлюсь на дівчинку чужу.
Невтримний час до білого паркану,
немов коня баского, прив'яжу.

Зайду у хату... озирнусь... притихну...
Час б'є копитом.
Встигну, не біда.
Час б'є копитом.

Я сказала — встигну!
Ось трохи відпочину —
і гайда.

ЗОРІ

В холодні ночі звужуються зорі,
немов зіниці божевільного.
Моторошно й пильно
дивиться Всесвіт — Великий Маг, —
Піднявши над землею рукав Чумацького Шляху...
А в ночі теплі, в ночі бірюзові,
стрекочуть кастаньетами цикади.
І над землею розцвітають зорі,
солодкі й жовті, як цукати.

Зорі мають гіпнотичну силу.
Люди зіркою з давнини
називають жінку вродливу,
яхти, квіти і ордени.

Кажуть: зірку щасливу має.
Провідною зірку зовуть.
Кажуть: з неба зірок не знімає.
І по зорях знаходять путь.

— Хтось умер, — говорили строго,
Коли падала з неба зоря.
Гадали по зорях астрологи.
І на зорі молились моря.

І недарма у сотнях зір
сподівалось — душа воскресне,
полетить десь туди до зір,
бо між зорями — царство небесне...

А в ночі буйні, в ночі горобині
падають зорі грізної краси...

Ти побувала зіркою, людино!
Хто ж має право людство погасить?!

ГУДЕ ВОГОНЬ...

Гуде вогонь — веселий сатана,
червоним реготом вихоплюється з печі...

А я чолом припала до вікна,
І смуток мій бере мене за плечі.

Сама пішла світ за очі — аби
знайти від тебе крихту порятунку.
Мої думки, як дикі голуби,
в полях шукали синього притулку.

Сама втекла в світи, у глухомань,
Щоб віднайти душевну рівновагу.
І віднайшла — гірку печаль світань.
І п'ю, немов невинуватого бранця.

І жду якогось чуда із чудес.
Читаю ніч, немовби чорну книгу.
Якщо кохаєш, — знайдеш без адрес
Оцю хатину за морями снігу.

І відпливаю поночі одна
На кризі шибки у холодний вечір.
І спить в печі веселий сатана,
уткнувся жаром в лапи головошок.

І так до самих синіх зоряниць,
До світанкових поїздів ячання —
до безміру, як в темряві зіниці,
тривожно шириться чекання...

ЧУМАЦЬКИЙ ВІЗ

ВИБІР ІЗ ВІРШІВ МИКОЛИ ВІНГРАНОВСЬКОГО

Микола Вінграновський — народжений в містечку Первомайську, Миколаївської області, в 1958 році був студентом Інституту кінематографії в Москві і, закінчивши його, мабуть, 1960 р., працює тепер кіноартистом в одній з українських кіностудій. На талановитого юнака звернув був увагу ще Олександр Довженко, опікуючися ним щиро і допомагаючи йому в розвитку його поетичної і мистецької обдарованости. З першими віршами виступив Микола Вінграновський у львівському «Жовтні» (кн. 8 за серпень 1958), і черговий вибір із його поезій надрукував у харківському «Прапорі» (кн. 8 за серпень 1960) російськомовний поет Іван Рядченко з дуже прихильною оцінкою творчих починів молодого поета. Подавані Вінграновським до друку у видавництво «Молодь» вірші були відкидані, як ствердив, Ол. Підсуха, через їх «образну стихію». Цілосторінковий вибір віршів Вінграновського п. н. «З книги першої, ще не виданої» надрукувала київська «Літературна газета» в числі за 7 квітня 1961. Перша збірка поезій Вінграновського п. н. «Чуєш, Дніпре мій» запланована для видання у в-ві «Рад. Письменник» в 1962 р. Подані нижче вірші Вінграновського були друковані: «Прадід», «Скажи мені, Дніпре» — у журналі «Жовтень» (ч. 8 за серпень 1958), «Червоні рожі» і «Канни» — в журналі «Прапор» (ч. 8 за серпень 1960), «Ми підійшли до скирти», «Прелюд кохання» в «Літературній газеті» за 7 квітня 1961, «Стояла в травах ніч», «Український прелюд» і «Дерева» — в журналі «Вітчизна» (ч. 10 за жовтень 1961). В «Сучасності» був уже надрукований вибір поезій Вінграновського в кн. 4 за квітень 1961.

ПРАДІД

Заспокоює вітер ліс,
Його душу тривожить снами,
А над нами Чумацький віз,
Без волів і коліс над нами.

У тім возі мій прадід спить...
Коли місяць обійде небо,
Йде до прадіда відпочити,
І цілує в плече, як треба.

І запитує прадід в сні,
Тихо-тихо, мабуть, шепоче:
Чуєш, місяцю, чуєш хлопче,
На землі ти світив чи ні?

Посвітив у моїм Замості?
Як весна там? В полях шумить?
Не поїду, мабуть, у гості,
Пан на шибеницю звелить...

Завтра вербна у нас неділя,
Тож ховайся і не світи —
Кармалюк вируша на діло...
Цю хмарину під бік мости...

Дай-но, місяцю, ту зірницю,
Що вже десять ночей не спить,
Хай укину її в криницю —
Мотрі воду позолотить...

Завтра їдемо на Стожари,
А сьогодні стомився я...
Запрягайся, вези за хмари —
Кличе сонце земля моя...

Заспокоює вітер ліс,
Його душу тривожить снами...
Котить місяць Чумацький віз
З моїм прадідом над віками.

СКАЖИ МЕНІ, ДНІПРЕ...

Скажи мені, Дніпре, в якому стражданні,
Із серця якого народжений ти?
Скажи мені, Дніпре, в яким сподіванні,
В якому стремлінні ти впав на степи?

Чи, може, скорившись клекочучій силі,
На землю упав лютувати і стогнати?
І чорним вітрам дарувати хвилі,
Щоб клопоту з ними й зажури не мати?

Чи, може, упав ти на груди століттям
У водах своїх освятити час?
Та сонце твоє узялось верховіттям
І стогону твого напився Тарас...

Чим далі у вічність, тим в юність далі,
Тим вище Тарас над Тобою встає.
І, повен минулих надій і печалі,
Сьогодні він серце тобі віддає.

Клекочучий Дніпре! В якому народі,
В якому народі народжений ти?
Немеркнучий Дніпре! В яким переброді
Народ переходить в майбутні світи?

В мого народу течеш біля мрії,
Течеш біля серця безсмертям своїм!
Скажи ж мені, Дніпре, які вітровії
Все кличуть тебе крізь степи і гаї?

ЧЕРВОНІ РОЖІ...

Червоні рожі білою водою
Я поливав в учителя саду,
Чорненькі мушки вились наді мною,
Повітря співували в пору голубу.

Над вікна вився виноград зелений,
Немов землі несказані думки.
Дуби гойдались і тремтіли клени,
Вгорнувши небо в стомлені гілки.

А поза тином, вибитим вітрами,
Жили шляхи, і села, і міста.
Жили народи, вгорнуті віками,
І кожен вік до ста літ доростав...

Стелилась тінь спокійна, як мислитель...
З діброви чувся шурхіт хворостин...
Стояв, задумливо зіпершись на тин,
З чолом Вітчизни білий мій учитель...

Червоні рожі синьою водою
Я поливав крізь промені руді.
Вигойдувавсь повільною ходою
Верблюди хмарини з сонцем на горбі.

КАННИ

Канни цвітуть над морем...
Канни — червоні чайки...
Зором своїм червоним
Палахкотять над морем,

Наче вони не канни, —
Квіти червоноброві, —
Наче з моєї крові
Мною загублені рани.

Наче до мене в жили
Прагнуть улитися кров'ю,
Наче вони не дожили
Зненавистю і любов'ю!..

Ні! Не мої ви рани!
Вперше я стрівся з вами!
Ви мені лише канни!
Чайки червоні — канни!

Може ви з сонця впали —
Сонячні чайки в клени.
Може з землі постали —
Чайки земні до мене.

Може крило суворе
Вам відмовля злетіти...
І зацвіли над морем
Чайки, і рани, і квіти...

МИ ПІДІЙШЛИ ДО СКИРТИ...

Ми підійшли до скирти, і впізнала
Мене відразу скирта молода.
І вже на груди кинулася скирта,
Солом'яними стиглими руками
Мене всього зненацька обпекла.
Та зупинилась скирта: біля мене
Стояла жінка, світла і чужа,
З великими, як зненависть, очима,
В яких любов гойдалася моя...

За руки взявшись, пружно і святково,
Ми вилізли на скирту золоту,
І головою впершись у небо,
Мені сказала жінка на вітри,
Щоб скочив я із скирти золотої
На обережну листопадну ніч.

І я на край вже зсунувся поволі,
Як раптом скирта почала рости,
Здіймаючи мене понад степами,
Над селами, гаями уночі,
Вже хмари омивають мої плечі,
Вже з головою в небі я стою,

Уже по груди в небі, вже по пояс,
Вже Україну видно мені всю,
І світ і Всесвіт, повний таємниці,
І все благословенне у житті
З відкритими обіймами чекає,
Щоб скочив я до нього унизу!..
І скочив я... і жінка засміялась
Прозорою образою мені,
Що я для неї так-таки й не скочив
Із скирти золотої на стерню...

ПРЕЛЮД КОХАННЯ

Ви чуєте? Ви чуєте, він спить!
Я жду вас, товариство, як епоху!
Не дай вам Бог його в мені збудить...
Не кваптеся, беріть мене потроху.

Спочатку губи, руки і чоло.
А потім очі, ноги і легені.
Здається, зайвого у мене не було.
Оце і все, що в мене... будьте певні!

Несіть мене! Пора прийшла якраз!
На досвітку її літак прикрилить...
Скажіть їй, що мене не буде довгий час,
І що мене надійні руки вкрили.

Скажіть їй так: вночі знайшли мене.
Лежав на серці всі останні ночі.
Іще одне! малесеньке одне:
Сховайте для поетів мої очі.

А руки мої дайте літакам...
Легені — небу... а чоло — розбити...
Віддайте губи коням і волам,
А ноги квітам. Щоб ходили квіти.

Оце і все... Услід мені візьміть
Багрянну орхідею у відерці...
Ви чуєте? Ви чуєте, він спить!
Він спить — мій звір! Прекрасний звір у серці...

СТОЯЛА В ТРАВАХ НІЧ...

Стояла в травах ніч, а трави пахли літом...
За кленами сіріло джерело,
І небо йшло задумливо над світом,
І довгі зорі сіяло крізь віти,
Втираючи хмариною чоло...
За травами у срібнім верховітті
Замерехтіла в тінях темна хата...
Цвірчав цвіркун за хатою у житі...
Я тихо голову поклав на руку брата...
Сіяла ковдра в росах... з небозводу
На літаках пливла моя тривога...
Брат спав, як і належить хліборобу,
Грудьми до неба і чолом до нього...
Яке чоло!.. Яка рука!.. немає
Гарніших рук ні в якому краю!...
Я чув тоді — колосся проростає
З його руки крізь голову мою...
Стояла ніч...

УКРАЇНСЬКИЙ ПРЕЛЮД

Пропав останній міст удалині,
Колеса змащено рососою голубою,
І Київ на Богдановім коні
Пливе навстріч дніпрового водою...
І думка над колесами петля,
Історія намотує години...
Вже чуть, як обертається Земля,
І обертається з Землею Україна...

Красо моя! Вкраїночко моя!
Ну що мені робити — я не знаю!
То прилечу, то знову відлітаю,
А день за днем і гасне і сія...

Твоє обличчя чисте, як надія,
Пахкими пальцями я тронув уночі,
І кров свою змішав я із твоєю,
Як зерно із землею повесні,
Тоді ти стала мною, Батьківщино,
А я тобою на світанні став,
І свої очі я відкрив крізь тебе...

Ти поселила в серці мій народ,
Ти освітила думку мою часом
І в мову українки сповила,
Тебе дивлюсь я серцем і думками,
Тебе люблю я всесвітом і людством,
І соняхом у золотому сні,
І сивиною вченого-мислителя,
І польовим горошком на стерні...

Ми стрінулись з тобою на Дніпрі,
Там губи твої тронув я, Вітчизно,
Там вивірів по тобі пульс любови,
Годинник людства, — із стрілками
Життя на цифрах смерти, — звів із твоїм...

Ні, Батьківщино! Не лише стражданням
Чи радістю я звернений до тебе!..

ДЕРЕВА

Коли ви, як зелені волейболісти,
Перекидаєте місяць в ночі один одному над собою,
Над містами і над країнами, —
Я думаю, що ви збожеволіли,
І мені стає радісно, що ви не люди.

Коли ви снідаєте землею і хмарами
Ось уже скоро двадцять століть,
Я думаю, що ви будете їсти,
Якщо раптом почнеться воднева війна?
І мені стає легше, тому що ви про це не думаєте.

Коли свою Вітчизну
Я називаю невисоким деревом —
Вона не ображається, тому, що вона знає,
Що найгарніше у світі —
Дерева.

ЗАПАХ НЕБА

ВИБІР ІЗ ВІРШІВ ВІТАЛІЯ КОРОТИЧА

Віталій Коротич — молодий київський лікар, син лікаря, народжений 1936 року в Києві. В літературу увійшов ще як студент останнього курсу Київського медичного інституту, уведений в квітні 1958 року на сторінки «Молоді України» київським інженером технологом і російським поетом Аркадієм Ривліном. До того часу друкував свої вірші на сторінках студентського журналу «Медичні кадри». З головними циклами своїх поезій виступив 1961 року, і того ж року була видана перша збірка його поезій «Золоті руки», в-во «Радянський письменник» (Київ, 1961). Вибрані нами для передруку вірші були надруковані: «Колись» — в «Молодь України» ч. 69 за 6 квітня 1958; «Руки», «Любов» — у «Вітчизні» ч. 12 за грудень 1960; «Київ», «Брехня», «Пробудження», «Обережні», «Ветховен», «Чисте мистецтво» — в «Літературній газеті» ч. 35 за 5 травня 1961; «Фрагмент», «Ви чули пру» — в «Літ. газеті» ч. 71 за 8 вересня 1961; «Запах неба», «Життя» — у «Вітчизні» ч. 10 за жовтень 1961; «Ну, от і все» — в журналі «Прапор» ч. 11 за листопад 1961.

КОЛИСЬ

Діти вміють швидко забути
Всі тривоги свої й провини.
Ми ж дітьми не встигли побути.
Сорок третій. Війна. Руїни...
У крові вставали світанки,
Діти з куль робили намисто,
І чорніли згорілі танки
На майданах рідного міста.
Від дитинства лишилось мало:
Жах сліпий, життя у тривозі,
Сполотніле обличчя мами
І чужинець злий на дорозі.
І стирчить у спогадах цвяхом
Те, чого не забудь довіку:
Літаки ворожі над дахом,
Зла похмурість осліплених віком;

На руїнах дощу сльозинки,
Почорнілі води Дніпрові
Та сповиті в туман сутінки,
Ті, що пахли димом і кров'ю.
В десять років бачили смерті
І не бачили хліба з жита,
Розуміли, що значить — «вмерти»,
Не пізнавши ще слова «жити».
... Це було, одійшло, минуло —
Рік за роком і день у день.
І все далі від нас минуло,
Одгуло, пройшло, промайнуло.
Де тепер ти, дитинство, де? ...
З верб звисає гілок волосся,
Ясно світять зоряні очі ...
Вам хоч раз, скажіть, довелося
Бачить справжні травневі ночі?!

РУКИ

1.

На них немає слідів землі,
Не в'їлись метали у них важкі.
Не мають права на мозолі
Руки такі ...

В хірурга свої — чудернацькі — звички:
Він тільки для себе
на скрипці грав,
А в ліс ідучи, одяг рукавички
і в них для багаття
гілля збирав ...

В кімнаті — чотири круглі кутки
І лампи білі,
неначе дзвони.
Вже після праці клав у лотки
Зажимів метал,
що став червоним.

Лиш знявши халат,
відчуває втому ...
Лягав під ноги вулиці брук.
Він стискував серце годину тому
Страшним зусиллям тендітних рук ...

2.

Надовго нахиливши дужу спину,
Мовчав, не обертаючи лица.
Він щітками збирав в долонях піну,
І тер їх,
тер долоні без кінця...

Підвівши руки,
 він до столу йшов,
 Проносючи мовчання за собою.
 Сестра перебирає білий шовк:
 Хірург — у котрий раз —
 стає до бою.
 Свої думки,
 свої вагання, муки
 Відразу ж забуває на години.

 Лиш чисті,
 найчистіші в світі руки
 Прийняти серце можуть у людини.

ЛЮБОВ

На ялині —
місяць сидів,
Чистив крук свій черлений ніс
І вовки по людській ході
Зрозуміли —
обклали ліс.
Оточили з усіх кінців
П'ять мисливців, а може, —
сто ...
На кущах висять прапорці,
Наче
вовчі ягоди то.
Ну, а потім гримів ріг,
Вовк побіг і, напевно, знав,
Що з усіх можливих доріг
Залишилась
лише одна.
І, наляканий, він тікав
Так, що вітер
забив дух ...

У рушниці куля важка,
І сніжок був м'який,
як пух...

Вовченок забрали,
вже злих,
А старого постріл поклав.
Лиш вовчиця рожевий сніг
Підім'яла,
встала,
втекла.

Щось змінилось в її ході,
Голоснішим став
серця стук...

На ялині —
місяць сидів,
Довго служав розповідь ту.
Зализала рани діру,
Переміряла знаний ліс.
На ялині сидів крук
І соромився вовчих сліз...
Слід розплюснутий,
як жакан,

Із лісів у поле веде.
У людей є куля важка,
І вовчиця
йшла до людей...

КИЇВ

Про тебе вже не можна написати
Слова, яких ніхто не говорив...
Ти роздуваєш подихом вітрів
Вогні, яким горіти й не згасати.
В Дніпро впадають мрій моїх річки,
Над ним — широким — верби хилять стани,
І цовесни запалюють каштани
Туристами захвалені свічки.
Потрібен ти мені у щасті й горі
І другом наректи тебе дозволю.
Ти — мій.
Зелені гейзери тополь
Блискучим листям б'ють у жовті зорі.
Кохання споконвічні теореми
Доводять милим в парках юнаки.

Розклало небо світлі п'ятаки
В сузір'їв ідеально точні схеми.
... По вулицях твоїх іду щодня,
Працюю і живу твоїм диханням.
Люблю доріг твоїх найменування,
І кожен камінь твій — моя рідня.
Вбиваєш в людях вдачу ти хробачу,
Бо чистий і ясний ти, наче ключ.
Вдихаю вітер твій.
З дніпрових круч
Прийдешности прекрасні далі бачу.

БРЕХНЯ

За віконилці вітер
хитає хати,
Міцно їх трясє на ходу...
Я ще зовсім не вмію брехати,
Та я —
іду.
Весна прибирає з дороги сніг,
Мокрі гілки
висять батогами...
Дорога липне,
липне до ніг,
Дорога тягнеться
за ногами...
Я —
іду.
Десь,
на дальнім кінці села,
Вікна ваші знайду.
Мене розгрузла дорога вела
В чужу
і мою біду...
Сказати вам
суворі слова?
Сказати,
що лікар не допоможе?
Та я —
приношу надію вам:
«А може?!».

Ви знаєте все,
Що вам розповів я,
Знаєте все давно.
Ви знаєте,
що таке — білокрів'я...
То звіть мене — брехуном.
Женіть мене із скорботної хати —
Людину здорову
і молоду...
Ви знаєте все.
Не можу брехати.
І все ж таки я —
іду.
Так, вас дурити
мені негоже...
Іду.
Навкруги злива.
Я знаю — прийду і почую
«Може? ...»
І я відповім:
«Можливо! ...»

ПРОБУДЖЕННЯ

**Вдалося зоперувати:
Хлопцеві ногу відтягли.
Жовті зняли халати
Та інструменти склали.**

А хлопец — солодко спав,
Не марив.

В юнацькім сні
Двома ногами ступав
По свіжій, гострій стерні.

Прокинувся потім, білий,
Незвичний. Ковдру зібгав.
І довго йому боліла
Давно відтята нога.

ОБЕРЕЖНІ...

Обережні сміються тихо,
Обережні тихенько ходять.
Обережних минає лихо,
І вони нікому не шкодять.
Не впадуть вони — не заб'ються —
І до всього швидко звикають.
Обережні тихо сміються
Із людей, що шляху шукають,
Із людей, що міряють небо,
Та із тих, що рухають зорі.
Зводять плечі: «Кому це треба?»
І хихикають: «Певно, хворі...»
Не бринять в їхнім серці струни,
Що вони у житті спізнали?
Над словами Джордано Бруно
Їхні предки ще реготали:
 «Не буває, мовляв...»
 Буває!
 Мужнім жити
 і скіти тихим.
 Те, що душі нам зогріває,
 Обережним здається лихом.
 Тихі люди.
 Маленькі люди.
 Наші звершення їх лякають...
 Хай їм дуже самотньо буде, —
 Обережним, які зникають!

БЕТХОВЕН

Музика. Сцена. Сльози солоні.
Я, наче зараз, бачу —
Нігті ламаючи об долоні,
Люди дорослі плачуть.
Музиці тій не малят колисати —
Землю вона трясе.
Вірші такі б колись написати.
І все.

ЧИСТЕ МИСТЕЦТВО

І не треба топити
Думок у словес воді,
І герої не всюди є красивими
Та плечистими.
Я — за чисте мистецтво,
А мистецтво чисте тоді,
Коли роблять його
І руками й думами чистими.

ФРАГМЕНТ

Він просив, помираючи,
Трохи голландського сиру.
Він не знав, що прийшов кінець,
Думав, що спати хоче.
Він випрошував скибочку,
Гостру на смак та сиру,
І дивився я в очі,
В помираючі сині очі.
Патентовані ліки я вливав
у його судини,
Тихо хворі зітхали в іншій
кінці палати.
Я вдивлявся в людину,
У теплі очі людини,
В ті, що вже не зуміють,
Як місяць тому, палати.
Це проклята історія —
Знати, що ти безсилий,
Що роковано хворому
Так безглуздо згасати!
Я дивився на губи,
Що голландського просять сиру,
І хотілося страшно,
по-жіночому
Заридати...

ВИ ЧУЛИ ГРУ...

Ви чули гру розстроєних роялів,
Коли в струні живе по кілька нот?..
Дзвенять облізли клавіші, й педалі
Здрагаються зіпсовані давно.
Зіграйте-но.

Аллегро.

Грати можна.
Згадайте щось, чого страшенно жаль,
І відгукнеться хрипко та тривожно
Старої фірми Беккера рояль.
Зіткнуться в чорних грудях луни в'ялі,
Простягнуть струни музику тобі...
Ви слухали розстроєні роялі,
Де жовті клавіші,
Мов ряд старих зубів.

ЗАПАХ НЕБА

Вас не цікавило, чим пахнуть хмари?
Можливо — білизою,
Можливо — сльозами,
Можливо — просто водою.
Так, ті самі, що пливуть, немов примари,
Мов сірі тварини,
Кудлатою чередою.
Вони пахнуть, напевне, кров'ю,
Пролитою на брустверів бруси,
Сльозами — за милими, за їжею, за здоров'ям —
Біленькі хмарини,
Загорнені в чорно-сірі бурнуси.
Вони пахнуть водою з калюж на шляхах планети,
Молоком, розлитим із теплих старих бідонів,
Ладненькі хмари,
Газувате калюжне нетто,
Загони, що пливуть у небі синьо-бездоннім.
Вони пропахли забутим у блюдечках чаєм,
Твоїм духмяним волоссям, моя мила.
Пахнуть вони рослинами — молочаем,
Міськими димами і туалетним милом.
.
Війна відгула.
І не світять пожежі в небо,
І дзвони на сполох не кличуть голосом мідним.

Хмари — спокійні.
Я вірю — це так і треба,
Щоб запах спокою був найбільш необхідним.
Я хочу, щоб людство забуло про воєн мари,
Щоб люди не думали
Страшними, злими словами...
Хмари — пахнуть,
Життям нашим пахнуть хмари,
Маленькі сірі дзеркала,
Що плинуть над головами.

ЖИТТЯ

Ми розумієм поступово
Дитячі вади й помилки.
В дитинстві вимовлене слово
Ясним стає через роки.
Усе, що ми невідкрили,
Що нам здалось колись простим, —
Складне...

Школяркам говорили

Ми вірш про «білих яблунь дим».
Батьківські залишали хати
Ми, певні в мудрості своїй,
У тім, що вміємо кохати,
Учитись, йти на працю й бій.
Недбало хрюскали дверима,
У всьому певні хлопчаки,
Пусті нанизували рими
На кволих віршиків гачки.
Нас вітром часу обдувало
І пилом в очі нам мело.
Нам часом боляче ставало,
Нам часом соромно було.
А ми жили, кохали, вміли,
Вмирали в смертному бою
І поступово розуміли
Всю недосвідченість свою.
Ми розуміли, скільки містить
В собі наснаги рідний дім.
У двадцять п'ять — спеціалісти
І космонавти — в двадцять сім.

І, може, правда саме в тому,
І, може, мудрість в тім жива,
Щоб забуваючи про втому,
Старі пригадують слова.
Батьківський дім...
Кохання...
Діти...
Слова, що в серці збереглись...
Це справжнє щастя — розуміти
Усе, промовлене колись.

НУ, ОТ І ВСЕ...

Ну, от і все.
Короткий був спектакль.
Спектакль?
Імпровізація?
Не знаю...
І тільки недарма я серце краю,
Бо все не так.
Бо все було не так.
Іще не звідавши,
Почім сухе зерно,
Я обіцяв тобі цукерки й вина.
А втім,
То, може, й не моя провина,
Що ти повірила.
Це так було давно...
Ні, все не так.
І хліб не був легким,
І сонце я не клав тобі в долоні.
Був сміх.
Були сльозиночки солоні —
Життя дало всього нам за роки.
Я замість вин
Приніс рядки поем.
Замість серег —
Сивинка в тебе рання...
Хто починав її —
Найдовшу з тем,
Найважчу з тем —
Про чорний хліб кохання?!

СЕРЦЕ НАВСТІЖ

ВИБІР ІЗ ВІРШІВ ІВАНА ДРАЧА

Іван Драч — найвидатніший із наймолодших сучасних поетів на Україні — народився 1936 року в селі Теліженцях, Київської області в селянській родині. Середню школу закінчив у Тетіїві 1954 року і в 1955-1958 роках відбував службу в армії. Вийшовши з війська, став студентом першого курсу Київського університету, і в квітні 1959 року журнал «Зміна» надрукував уперше два вірші Івана Драча. Наступний цикл його поезій появився в беззневій книжці «Вітчизні» за 1960 рік. З новим, несподіваним і за змістом і за формою, твором — феєричною трагедією «Ніж у сонці» — виступив Іван Драч у липні 1961 року на сторінках «Літературної газети», уведений критиком Іваном Дзюбою, якому цю поему передали з видавництва «Молодь». Після того з'явився ще цикл поезій І. Драча п. н. «Етюди» в київській «Вітчизні» за жовтень 1961 і в січні 1962 р. поема «Останній міст полковника» в «Літературній газеті». Окремої книжки віршів ще не має, бо подана ним збірка поезій до видавництва «Радянський письменник» була, як ствердив П. Загребельний на третьому пленумі СПУ 10-11 січня 1962 р., цим видавництвом відхилена. Подані тут твори Івана Драча були надруковані: «Хліб» — у «Вітчизні» за березень 1960, пролог і перша частина поеми «Ніж у сонці» — в «Літературній газеті» за 18 липня 1961, «Етюди» — у «Вітчизні» за жовтень 1961 і «Останній міст полковника» — в «Літературній газеті» за 9 січня 1962.

ХЛІБ

Яйце розіб'є, білком помаже,
На дерев'яну лопату — та в піч,
І тріскотітиме іскрами сажа —
Мініатюрна зоряна ніч.

На хмелі замішаний, видме груди
Зарум'янілий, круглий на вид.
Шкоринка засмалена жаром буде,
Аж розіграється апетит.

В підсохлому тісті кленова лопата
Вийме з черіні, де пікся в теплі —
І зачарується білена хата
З сонця пахучого на столі.

НІЖ У СОНЦІ

Феєрична трагедія

Пролог і перша частина

Пролог

Мої віки слідом за мною ходять:
Од вітряків до полиску ракет,
Фотон і пишна паска великодня,
Усе — до ляконічности штиблет.

Надії бубнявляють цвітом вишень
У сонцем зацілованих садах.
Слова мої! Шикуйтесь сміливіше —
Пилюка зір хай шерхне на вустах.

Навіщо я? Куди моя дорога?
І чи моя тривога проросла
Од сивої печалі Козерога
В гливке болото рідного села?

Що маю нести в сиві сині далі?
Пшеничну ласку в молодих руках,
Чи чорний рак водневих вакханалій,
Що серце їсть п'яти материкам?

Я — переклятий ворогом не тричі
(Рубцями ран закутана душа),
Дивлюся зорям в мерехтливі вічі,
В оранжове шептання «Поспішай!»

Хрустить повітря вафлями сипкими,
Ковтаю з вітром чорнобривий спів...
Яку гіркоту корабель нестиме,
Бо я ж не наробивсь, не одкипів!

Збираю я в долоні сині тіні,
Прощаюсь із синицею, з Дніпром,
Бо в мене не Ньютонове тяжіння,
А галактичне — в безвість напролом.

Сковороду зустрів я у трамваї
(Блукає він по світу двісті літ).
Смушеву скинув і мене питає,
Чи можу Сонцю передать привіт.

Чого в старого з жовтої розлуки
Мільйони зморшок пов'ялили вид.
Меланхолійні філософські руки
Ціпком тривоги пробують цей світ.

Шепоче він: «Ти відлітаєш, сину.
На лобі в тебе знак неправоти.
Щоб корабель не став за домовину,
Візьми благословення — і лети.

Пройдись землею. В серце йди людське ти,
Питай у нього дозволу і права,
Бо якори космічної ракети
Вросли в народ — навічно аж іржаво».

Перша частина

Серце навстіж

Божевільна, Врубель і мед

Свій білий плащ накинув я на плечі
І сонячне кашне,
І дихав мудрістю і сподіванням вечір,
І поїзд мчав мене.
Гойдались грона хмар і нахилялись в руки,
Грибами віяв ліс.
Дуби тужили, як дозрілі муки,
І місяць тугу ніс.
В хиткім промінні прочинились двері —
І в віялі дощів
Із пляшкою холодної мадери
У чорному плащі
Ввійшов. Поставив. Збуджено застиг.
Простяг мені.
Переливались в смутах світляних
Два келихи скляні.

Незнайомий:

Я — вічний чорт. І лай мене й не лай,
Я поведу тебе в таку дорогу,
Що проклянеш ти свій священний край
І замір свій, і молоду тривогу.

Ти перетрусиш кісточки дідів,
Червоний стяг розірвеш на онучі,
І тому, хто тобі так догодив,
У чорну пащу кинешся із кручі.
То буде з мукою, з печаллю в сто віків,
А нині можна просто, полубовно...
Іди до нас, до наших трунарів,
У наше кодло, вічне і стомовне.
Ми кришм душі, цвіт б'ємо морозом.
Нас — чорна ніч, а вас — якийсь мільярд...

Це не погроза.
Чого ж ти варт,
Як віриш в справу липовую?
Ти ж хлопець свій!

Я:

Кінчай — вип'ю...
За твій упокій!

Ми йшли удвох. Ліси полум'яніли
Одспіваним, стухаючим вогнем.
Тополь дівочих золотисті стріли
Тримали сонце над блакитним днем.

Хатки біліли, чепурились стріхи.
Дівчата в небо сонце понесли.
Хлоп'ята колесо котили і для втіхи
Пускали змія між осінніх слив.

Мій чорт був у модерному костюмі.
Плащ — на руці. Крізь скельця окуляр
Він розсипав очищі синьоглумі,
На призьб пекучий непростиглий жар.

Тут сива жінка вилетіла з хати:
«Ой діточки, коханенькі, сюди
Ідїть до мене. Я ж бо ваша мати.
У мене свято нині. Бригадир

Щось загордився. Не вітають люди.
Та людям не до мене, Боже мій.
Мене лиш цуцик й півничок не гудить.
І котик в мене є, і є бджолиний рій.

Синочки в мене — всі сьогодні дома.
Приїхали. Спасибі їм, спаси...»
Я бачив — бралась попелом солома
Під колір сивої красивої коси.

Така печаль бриніла в її зорі,
Що дуб од погляду німів і тріпотів.
Каміння розсипалося на порох,
І я ламав свої шаблюки брів.

Ввійшли у хату. На столі — горілка.
Хтось горло мені кліщами здушив:
Три ложки, три виделки, три тарілки —
І жодної душі.

Собака за столом, і кіт хлептав драглі,
І півень звично сокорів на лаві.
— Ой діточки, синочечки малі,
Ну випийте, красавчики ласкаві.

Вона чарки підносила котові,
Собаці й півневі — на ймення звала їх.
— Андрієві це буде, це — Петрові,
А це Ванюшці — вистачить на всіх.

— Ще й гості в нас. Просіть до столу, діти, —
І божевільна у танок пішла.
І навіжений, і проклятий вітер
Крутив її круг чорного стола.

Три козаки ридали над старою
І не могли зійти з кривавих рам.
Той під Берліном, той в сніжнім завою
Десь під Варшавою, а третій ніби сам
Од чорної нарути в тридцять сьомім.
А мати сива і страшна пливла
Над білим світом по святій соломі.
Кругом планети йшла, — кругом стола.

«Ой сини-синочечки,
Славні огірочечки,
Чубчики-любчики,
Маленькі голубчики.
Ходить Гітлер по Україні,
Носить жорна при коліні:

Якби вас перетовкти,
Та од Сталіна втекти.
А я сиджу на рядні
Та рахую трудодні.
Сюди — кидь, туди — кидь,
А ти, старий діду, цить».

Тут двері розчинились. З того віку
І з того світу в хату Врубель вбіг,
Завмер на мить, дивився на каліку
І впав на збитий тугою поріг.

І прошептав: «До Третьяковки нині
Така печаль долинула звідсіль,
Що Демон все розкидав на картині,
Всіх розігнав, відчувши дикий біль.

Його журбу оця печаль зв'ялила,
Від сорому себе він в груди б'є.
Горіли фарби і тріщали крила...
Вклоняюсь вам — Страждання ви моє!»

А мати нам у ринку мед давала,
Густий осінній захололий мед.
Медове листя за вікном кружляло,
Печаллю повиваючи свій лет.

«То ж, гості дорогенькі, на дорогу
Візьміть гостинець — ринку ж занесіть».
Я поклонився матері у ноги
І диких дум порвав жорстоку сіть.

Я сивіти почав у двадцять п'ять
Од тої хати, од скорботи тої.
Ця мати вміє сина виряджати,
Затужить тонко серцем і рукою.

Вона постане, чиста і тривожна,
Зіпершись на печаль свою вниз,
І дасть мені в космічне бездорожжя
Мед — доброти і роздумам — сльозу.

Похорон голови колгоспу

Його несли на жиливих руках,
На гніві, на невизрілому смутку,
В кленовій жовтобілій домовині —
Сорокалітнього красивого мужчину —
Його несли на жиливих руках.

А я стояв із невідчепним чортом,
А я ішов дорогою з людьми.
І гнулися від горя їхні плечі.
Я захлинався музикою суму.
Ми шапки вітру одягли із чортом.

І слалась листом молода дорога,
Солом'яні брилі хати скидали,
І синій жаль світився в їх очах.
Жінки ридали, і тини, і коні —
І так поволі слалася дорога.

Востаннє він піднявся в домовині,
Рукою сперся на ребро гембльоване,
В ребро життя втиснув востаннє руку.
І смерть прокляв очима і губами,
Коли піднявсь востаннє в домовині.

— Одну легеню я віддав війні,
А вам віддав і серце, й мозок свій,
І злість свою, й легеню ту останню,
І сивий сум свій, і красу любови,
Яку зберіг в страховищі війни.

Ось хата Гапчина, похилена, низька.
Я завинив навіки перед нею,
Перед її убогістю! Прощай!
Мені ти не даси спокою на тім світі,
Вдовина хата, змучена, низька.

Прощайте, ферми! Й ви, воли розумні,
Й сторожкі коні в траурнім вбранні,
І чисте сонце, і люди, й лист кленовий,
І ви, машини, й ти, кринице вірна.
Прощай, дорого! Й ви, воли розумні.

А ти, Бетховене, прости мені за те,
Що я не мав часу прийти до тебе,
Що знаю я симфонії полів,
Але твоєї жодної не знаю.
Прости мені, Бетховене, за це.

І ви, Родени, Моцарти й Ейнштейни.
Ходив я часто до людського горя
І повертав його очима в сонце.
Одним багатий, іншим — бідний я.
Простіть, Родени, Моцарти, Ейнштейни.

А ти, Степане, п'яний і сьогодні.
Прости, що лаяв рідко я тебе,
Що в смуток твій я не ввійшов душею.
І ти, хмарино сиза, прощавай,
Дощем поплачеш по мені сьогодні.

Ми з вами хліб робили, цукор чистий,
І рідко ми дивились на красу.
Прости, Марино, що не надивився
Я на уста твої і очі сині.
Ми з вами хліб робили, цукор чистий.

І він притих. Хрестами зводивсь цвинтар.
І голова ковтнув життя востаннє —
Кругом чола кружляв супутник в нього,
Утворюючи німб простій людині,
Що вмерла. І хрестами зводивсь цвинтар.

Шептало Небо до Землі-сестриці:
«Візьми його у себе — славне серце.
Бо скоро я прийматиму у лоно
Твоїх синів, коли застане смерть, —
Шептало Небо зверхньо до Землі.

І Мефістофель насміхався з мене,
І грудку шани кинув на труну я.
І сивів я. Збирались в небі сльози.
Ридали хмари, кутаючи сонце,
І Мефістофель насміхався з мене.

Мене хрестили всі хрести довкола.
Благословляли люди і дерева,
І голова червоною зорею
Мене благословив в дорогу синю.
Поля чорніли, як муар, довкола.

Невидимі сльози весілля

Гей у коло подорожні! Чарку їм, бояри!
І кружляли, вирували, гупотіли пари.
Хто сміявся-заливався, кого сон завіяв.
Молоденький барабанщик булаву посіяв

І шукає на долівці. Пахне кропом в хаті.
Кукурікають на стінах півні пелехаті.
Вітер голову просуне, візьме руки в боки.
Пронесеться з сватом Гнатом вивертом високим.

Садівник бере у руки квашені, пахучі,
Жовтосизі, повнощокі, з хвостиком закрученим.
Кум в наливку губи мочить, щось кумі шепоче,
Вус вихрястий, попелястий щоку пролоскоче.

Молодий — красивий, гордий, зверхньо очі мружить,
Сизим соколом вприсядку по долівці кружить.
Дітвора багатоока стукає у щибку.
До тонкої молодії несуть тоншу скрипку.

Сутеніє. Вечоріє. Блакитніють вії.
«Ти заграй нам, наша мріє, пісне-Соломіє».
І заграла-затужила, розпрямила крила.
Зразу хрипко, потім скрипка сльози проросила.

Скрипка-Соломія

«Я — дівчина, я — скрипка тонкостанна.
Я — ніжна ніч у зорянім вінку.
У мене тіло з білого туману,
Із сонця у хмариннім сповитку.

Я — мерехтлива чорнобрива птиця
Із крилами жевріючих світань,
Переді мною м'якне синя криця,
Бо мука моя сива і свята.

Несу я ніжність у світи жорстокі,
Її бджолою брала я з століть,
Щоб в ці скаженні і трагічні роки
Коханому хоч хвилюк пробриніть.

Я хочу дати зоряного сина
Тому, що рветься крізь ракетний грім,
І докором хай буде ця хвилина
Тому, що зветься судженням моім.

Ви шлюбну постіль стелите грошима,
Зірки у вас не сіються з руки.
Даровані золочені зажими
П'ють кров душі, як золоті п'явки.

А в мене ж тіло з білого туману,
Із сонця у хмариннім сповитку.
Я — дівчина, я — скрипка тонкостанна.
Я — ніжна ніч у зорянім вінку».

Так квилела, так тужила, сльозою росила,
Отак крила розпрямила дівчина красива.
Аж зірками проростала темносиня шибка.
На стіні в риданнях билась тонкостанна скрипка.

Українські коні над Парижем

Цей світ живий витворював не Бог,
А чоловік з Адамової глини,
Цей світ пофарбувався і просох
Й просився в серце зрячої людини.

Коти тут ніжились, шутали тут жар-птиці,
Із глини ліплені, пропечені вогнем.
Жевріли зеленіючі очиці
В таких тварин, яких не відав Брем.

Я не звернув уваги на коня.
«Дитяча забавка» — подумалось недбало.
Козла дзвінкого з шафи тихо зняв
І задививсь на роги небувалі.

Я був сліпий — і кінь помстив мені,
Коли на нього позирнув я вдруге:
Мені він кинув душу в пломені,
І трісли неіснуючі попруги.

Зробив він з мене дикий сизий степ,
Байдужого жбурнувши літ на триста.
І мчала по мені крізь марево густе
Орда іржача, буйна і розхристана.

Він поводир був, імператор-кінь,
Він бив мене копитами некутими,
Щоб десь там через кілька сот років
Не йшла байдужість в зорі п'ятикутні.

Я подивився вдруге. Він мене
Зробив Дніпром чи то пак Бористеном.
Я ждав — він зараз орди прожене
Нутром блакитним в розпалі шаленім.

А він прийшов і хмари з мене пив.
Вуздечка срібна вилася розгублено.
І із-за полинних гіркнучих снопів
Лоша він кликав — принца ніжногубого.

Я подивився втретє. І проріс
Палацами, халупами й мостами.
І Сена бігла по мені навкіс,
А в ній купались дерева і хмари.

А по мені, на скитському коні
І наді мною в строгім неспокої
Пікассо мчав крізь хмари срібляні
І голуба притримував рукою...

Прости мені, розумний коню мій.
За темноту, що з горя попеляста.
І поведи крізь цих рядків сувій
До свого Бога, до творця, до майстра.

На тій майстерні не шукай табличок,
А просто йди із серцем під рукою,
Де сивий муж із глини коней кличе
Й воли в печі ремигають юрбою.

Де по незвичній сум'ятній палітрі
Тривога йде з-за дальніх небокраїв:
Сидить корова в чорному циліндрі.
І бомбу чорними копитами тримає.

І скачуть коні через бюрократів
В Москву, в Париж — некуто і красиво,
Негнуздані і волею багаті
Вкраїну мчать на вицвічених гривах.

Як задні ноги — біля стін Софії,
Стрибок — передні на столі в Амаду.
І Залізник щось сумовито мріє.
Й сіда на нього. Вічність на пораду.

І скитський кінь із мазаної хати
Чумацьким шляхом зорі прогортає...
Ну що ти скажеш, бісе плутуватий,
Про хуторянську долю мого краю!?

ЕТЮДИ

Сонячний етюд

Де котиться між голубих лугів
Хмарина ніжна з білими плечима,
Я продаю сонця — оранжеві, тугі,
З тривожними музичними очима.

Ось сонце віри, чисте і просте,
Ось сонце міри з ніжками на храпах,
Ось сонце смутку, звідки проросте
Жорстока мудрість в золотих накрапах.

І переливно блискотять сонця
Протуберанцями сторч головою.
Беріть сонця — кладіть мені серця,
Як мідяки, пожмакані журбою.

Я ваші душі кпином обмину,
Я не поставлю їх на п'яні карти,
А до сонця за дорогу ціну,
То сонце завжди серця вартє.

Етюд «аристократичної» роботи*)

Сивий, аж замислений, крихкий на пругах
Граніт кострубатий до пальців липне.
Шпурляє — і гоготить в ногах,
Влягаючись тілом в земні заглибини.
Рожевий, смугастий — в променях мліє,
В кожному кристалі — вогні полискують,
І падає сонце направо й наліво
Верткою мигливою блискавкою,
На іскри дробиться, вщухає, тихне —
Полами витрем замурзані чола ми.
Зрушимо, зчупимо — й знову задихано,
Азартно напружимось торсами голами...
Вже викотивсь місяць із синіми горами,
Великий, важкий, сизувато-опаловий,
Може, і цю розвантажим плятформу —
Місячним каменем землю завалимо?!
Хочеться пива. Петляємо коліями.
Встрічним дівчатам махаєм кашкетами.
Струмінь з-під крана морозно поколює —
Зорі од спини летять рикошетом.

ОСТАННІЙ МІСТ ПОЛКОВНИКА

Вдарили сурми в маєво листя зеленого,
Крила наметів лячно залопотіли,
Зорі летіли в очі молоді і черлено,
І сон оксамитив непрочумане тіло.

Багнетами хряснули ґарабіни холодні,
Сіялась ніч крізь рожеве решето,
Смачно кричали сколошкані взводні
І шикувались невинні наредні.

Ковтали останні сонливі шепоти,
Сопіли друзям у теплі потилиці.
В уяві блукали несмілі прожекти,
У що ця тривога проклята виллється.

Ріжучи мрево тугою статурою,
Місячи порох чобітьми яловими,
Незугарною рухливою скульптурою
Виріс він перед рядами ямбовими.

*) Так гумористично робітники називають вивантаження граніту.

Одноокий на цибатих кривих ногах,
Ведучи на прив'язі штабну свиту,
Він темряву бив під лопатку і в пах
Хохляцькою скоромовкою басовитою.

Він перед нами старішав і чах
І, втямивши це, холол до образи,
МАН його пружно і тепло гарчав —
Вітер під пахвами в нього лазив.

Слова конали в терпкій живиці,
Слова навзаводи йшли в заміс,
Слова наливали тіло по вінця
Зеленим маревом пісня про міст.

Різкий ацетон ковтала імла,
Гойдалися блоки на спарених шинах.
Кавалькада металу гуркіт тягла,
Небо вигойдувала на пружинах.

Хитаючи прутом пружкої антени,
МАН зеленавий між ЗІЛами нишпорив,
І рятували дивацькі крени
Його шофера, грузина вишколеного.

І вже начштабу летів туди,
Де ляже моста зелена соната,
І віявсь за МАНом блакитний дим,
І біг наказів полковничих натовп.

В апарелях піщаних хрустіла лоза,
Над урвищем різко хрипіла гальма.
Полковник кричав проклятуще: «Назад,
Назад, такувашумать, негайно!»

І як тасує карти картяр,
Збивав він машини в строгі колони,
А потім палив: цигарковий жар
Не встигав йому сипати дим солоний.

Блоки летіли, збиваючи білу грозу.
Прогони гули, катери сновигали чвалом,
І машкара надібала сизу брудну лозу
І на бровах мостилася виключно і зухвало.

Зводилось сонце. Обсіла його машкара.
Воно червоніло покусане, зле і безруке.
А вже вигулювало кругле, як сонце, «ура»
І чувся з-за лісу продимлених танків грюкіт.

Зірвалися з прив'язі ситі, туті БМК,
Входили в лінію вже налаштовані ланки,
І витягся міст на понтонах, як на биках,
І гарячково побігли хапливі тони морзянки.

Та вибухло сонце, як спалах вогню вночі,
Взялись дніпровські очі димчатим сизим оловом.
Міст прогинався од рику дублених тягачів,
І лікар наш полковий тужно схопився за голову.

ВЕЛИКА ВЕДМЕДИЦЯ

ВИБІР ІЗ ВІРШІВ ЄВГЕНА ГУЦАЛА

Євген Гуцало — подолянин, студент Ніжинського педагогічного інституту. Як поет виростав під впливом не тільки Максима Рильського, але, поза всяким сумнівом, теж і Володимира Свідзінського, спаленого живцем 1941 року, що також походив з Поділля. Із першими віршами виступив Євген Гуцало, представлений Олексою Ющенком, в київській «Літературній газеті» за 13 січня 1959. Три вірші були надруковані згодом у журналі «Жовтень» у Львові. Більший вибір поезій Євгена Гуцала п. н. «Зелена радість конвалій» надрукувала «Літературна газета» за 12 вересня 1961. Надруковані тут вірші взяті: «Я зростаю» — з «Літ. газети» за 13 січня 1959, «Конюх» з журналу «Жовтень», ч. 1 за січень 1960, «Рідна мова», «Ти», «Велика ведмедиця», «Грудневий Бут», «Сад», «Зелена радість конвалій» — з «Літературної газети» ч. 72 за 12 вересня 1961 і «Гей, бігла осінь» — з «Літ. газети» ч. 3 за 9 січня 1962.

Я ЗРОСТАВ...

Я зростаю на сонячній Поділлі,
Там топтаю закурений стежки.
Там в глибокі чорноземні ріллі
Випадали роси і зірки.

Ниви сонцю груди розкривали,
На вітрах не гнулися дуби,
І граційно крила простирали
Білогруді в небі голуби.

І куди б не йшов я нетерпляче
По травневій грознякій землі,
Я повсюди рідний край свій бачив
І людей в подільському селі.

Там встають усміхнені світанки,
На схід сонця стеляться стежки.
Там співають пісню подолянки
І веселка воду п'є з ріки.

КОНЮХ

Сивоголовий і кремезний конюх
Приходить з поля.
Щоки й вуса
у нього пахнуть викою,
а очі —
неначе конюшина молода.

Рукою запкарублою з шухляди
бере папір.
У вузлуваті пальці
тоненький олівець, і пише —
складає вірш...

І в тому вірші все:
Роздолля польове, і коні
стривожені;
рухлива вика.
І очі розцвітають у Корнія,
неначе конюшина молода.

РІДНА МОВА

В щільник чуттів і розуму зоря
Бджолою залітає; тихо
Завісу смутку розкриває пісня:
... Кру-кру,
Заки море перелечу —
Крилоньки зітру...

О, рідна мово!
Причащаюсь
Біля твоїх джерел прозорих, чистих,
І набираюся п'янкої сили...
Твої багатства — невичерпні.
Пращур
І вепра полював, і печеніга
Відгонив за пороги. Біля ватри
Вирізьблював, мов з кременю, слова —
Добірні і важучі.

Землю
Орав оратай непочату, піт
Котивсь на тирсу, — і на крилах пісні
Його думки досьгодні долетіли.
Виходила древлянка із колиби,
Схилялася лозою біля плоту,

Бо доля нелегка її ламала,
І виривалося з грудей зітхання
Пекучим словом...

... Кру-кру
Заки море перелечу —
Крилоньки зітру...

О, рідна мово!
Скільки в тобі віри
Мого народу в досвітки щасливі,
В життя прекрасне.

Як важку кормигу
Звалив народ на криж доріг минувшини
І розтрощив, — розкуте слово
В собі нові відкрило барви й тони,
Нову гармонію.

Яке це щастя
Припасти пелюстками спраглих уст
До мови рідної — й багатшати душею.

ТИ...

Ти
В очах барвінок принесла і тишу
На жадібних устах.
У білі сурми квіту
В саду сурмили молоді акації,
Світила
Заплутувались у косах твоїх.
А ніч!

А ніч яка була! —

Немов легенда...

І так хотілося дістати
срібні
віжки
місяця

Зручніш вмотитись на полудрабках старого Воза,
І вйокнути,
Й стібнути батоном
По хмарах... Так загоготати,
Щоб ліс піймав той крик

в свої
зелені
в у х а

І відповів: — Ого-го-го!

То ніч бала така,
а чи легенда...

Digitized by Google

ВЕЛИКА ВЕДМЕДИЦЯ

... І новорічна ніч — як казка.

Я,

Засипаний сніжинками й зірками,
Ітиму манівцями неба,
Чумацьким шляхом...
Слабка людина, не втерплю,
Щоб пальцями не зачепити струни
Сузір'я Ліри.

І візьму за лапу
Велику Ведмедицю й приведу
До вас в кімнату.

Кутаючи ноги
У хустку пухову, ви скажете:

— А добре б

Із неї здерти шкуру і повісити
над ліжком в мене. —

Я

Змовчу. І Ведмедицю виведу за двері
І за зорею вуха лагідно її
Полоскочу. Скажу:

— Вертайсь на небо, тільки
Оберігайсь сузір'я Гончих Псів. —
... І новорічна ніч — як казка ...

ГРУДНЕВИЙ БУТ...

Грудневий Бут ще не замерз.

Повільно

Гойдає в берегах свинцеві хвилі.

Ген

Із гіпсу виліплена дівчина
Чайно руки склала, і здається,
Що, забажавши простору і лету,
Вона здійметься з п'єдесталу.

На мосту

Стоять закохані і пильно-пильно
Вдивляються у чисту течію,
Немов щось там побачили.

Трамваї

Провозять мимо них байдужі посмішки
І ввічливі слова, по суті незначущі.

Жінка,

Із глодом губ, крикливо нафарбованих,
Теж глянула у річку і плечима

Здивовано знизала. А лисиця,
Що обвилась у неї біля шиї,
Скляними блиснула очима...

Як багато

Побачить можна на поверхні річки,
Що зовсім чиста, в холода грудневі, —
Коли кохаєш!

САД

Був сад, як на дитячому малюнку:
відсутність найпростіших перспектив,
і фарб аляпувата неохайність,
і обрію близька горизонталь.
Кора дерев напівзабуто пахла
фіялками і яблуками стиглими.
Мені здавалося:
під товщиною снігу
Так гостро захлинаються без світла
слабенькі пагони весняних трав
і проліски — тривожно-ніжні.
Взявся я
зернистий сніг руками розгортати.
Був ранній березень...

Був сад, як на дитячому малюнку.

ЗЕЛЕНА РАДІСТЬ КОНВАЛІЙ

О, знову музика —
 граційних
 білооких
 конвалій.
Зелену радість їх я розумію,
Тільки
Не можу перекласти на слова,
Загнати в огорожі
 старих понять.
Хто бачив,
Як зводяться октавами дуби,
Хто чув,
Як жіночі
 голоси беріз

Хорал співають, —
той у дні весни
Залишить всі папери в установі,
Моря чорнила і важливі справи.
І від мух,
Що прокидаються між рамами подвійними,
Подається в ліс:
 послухать музику —
 граційних
 білооких
 конвалій.

ГЕЙ, БІГЛА ОСІНЬ...

Гей, бігла осінь через пізні луки,
Немов олень поранений мисливцем,
Розтрушувала скрізь вогонь кривавий,
На місячні холодні плями схожий.
Гей, бігла осінь вечоровим лісом,
Краплини місячні лишала на деревах,
А на калині, на червонощокій
Вони блищали в ягодах німих.
Гей, бігла осінь через яру пісню,
Із річки закропилася водою,
Листок музичний на містку вхопила,
Вдихнула в груди сивого туману.
Гей, бігла осінь через моє серце
І копитами вистукувала дрібно —
На місці спотикнулася ритмічним
І впала несподівано, облявшись
Промінням місячним.
Гей, бігла осінь через моє серце...
А ліпше ти не бігла б там.
А ліпше
Гасала б ти на пізніх жовтих луках,
У вечоровім лісі,
В ярій пісні!
Гей, бігла осінь!...

З М І С Т

Богдан Кравців. Велика Ведмедиця і «Гончі Пси» . . .	5
Чайка на крижині (вибір із віршів Ліни Костенко)	31
Чумацький віз (вибір із віршів Миколи Вінграновського) . . .	44
Запах неба (вибір із віршів Віталія Коротича)	51
Серце навстіж (вибір із віршів Івана Драча)	62
Велика Ведмедиця (вибір із віршів Євгена Гуцала)	77

